

Cimbora

kíváncsi diákok lapja

2024.
november

Íróként is el kell jutni
az azonosulásig

Interjú Zágoni Balázssal
új regénye, **A csillag és a százados**
megjelenése alkalmával

Végső búcsú Gajzágó Mártontól

(1942–2024)

Ez az ős az emlékezés a *Cimbora* számára, hiszen most a júliusban elhunyt Gajzágó Mártontól búcsúzunk.

Fontos mozgatórugója volt annak a folyamatnak, amelynek eredményeként a folyóiratunk harminc év után még mindig meg tud jelenni. 1992-ben ugyanis a bukaresti szerkesztőség, amely az 1989-es rendszerváltás után a *Jóbarát* című pionírújságot *Cimborának* keresztelte, és magyar diákoknak szóló, irodalmi-kulturális kiadványként próbálta továbbvinni, mostoha körülmények közé sodródott, és már nem tudta biztosítani a rendszeres megjelenést.

Ekkor nyújtott mentőövet a kiadót és nyomdát vezető Gajzágó Márton, aki Sepsiszentgyörgyre hívta a *Cimborát* és a lapot szerkesztő Forró Lászlót. Amíg a kiadónál dolgoztak a lap szerkesztésén, Gajzágó Márton járta Erdély magyar tannyelvű iskoláit, a szörvány falvait, és népszerűsítette az egyetlen magyar nyelvű, kamaszoknak szóló irodalmi-kulturális folyóiratot, a *Cimborát*.

Biztosította a hátteret, és szívet-lelket is adott hozzá, kiterjedt kapcsolati hálóját a gyerekek, fiatalok szolgálatába állította. Neki köszönhetjük, hogy ma is megjelenik a *Cimbora*.

Fájdalommal búcsúzunk Tőle, emlékét megőrizzük!

Fájdalommal búcsúzunk Tőle, emlékét megőrizzük!

Farkas Kinga

Cimbora

kíváncsi diákok lapja

2024. november, XXXIV. évfolyam

Szórakoztató irodalmi, kulturális folyóirat

10–15 éves diákoknak

ISSN 1222-1910

A Cimbora árát a Kovászna Megyei Művelődési Központ

bankszámlájára várjuk:

Cont IBAN: RO38TREZ25621G331600XXXX

CF: 4404389

Trezoreria Municipiului Sfântu Gheorghe

Főszerkesztő: Farkas Kinga

Gazdasági felelős: Farkas Ottó

Munkatársak: Csillag István, Jakab Villó Hanga, Köllő Zsolt, Kusztos Anna,

Lövetei Lázár László, Mátyás Noémi, Nádasdi Csilla Emese, Szonda Szabolcs,

Szöcs Imre, Szöcs Domokos, Vetró-Bodoni Barnabás, Zayzon Ágnes

A borítón Kusztos Júlia illusztrációja, készült egy 1944. április 14-ei budapesti légifelvétel felhasználásával. (forrás: Fortepan / Magyar Királyi Honvéd Légierő)

Borítóterv, könyvtipográfia és nyomdai előkészítés: Csillag István

Kiadja a Háromszék Vármegye Kiadó • Kovászna Megyei Művelődési Központ

Fenntartó: Kovászna Megye Tanácsa, Kovászna Megyei Művelődési Központ

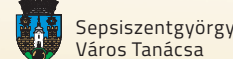
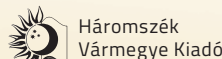
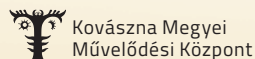
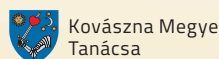
Készült a sepsiszentgyörgyi T3 Kiadó nyomdájában

Cimbora-szerkesztőség: Szabadság tér 2. szám,

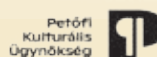
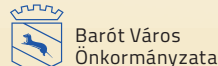
520055 Sepsiszentgyörgy, Kovászna megye, Románia

E-mail: cimboramail@gmail.com / Web: www.cimbora.net

FENNTARTÓK

TÁMOGATÓK

Tartalom

Hónapfókusz / Kusztos Anna rovata

Íróként is el kell jutni az azonosulásig / Interjú Zágonyi Balázssal új regénye,

A csillag és a százados megjelenése alkalmával 4. oldal

Csak 1 vers / Lövétei Lázár László rovata

Dante Alighieri: [Miatyánk...] – részlet az Isteni színjátékból 7. oldal

Cimbirodalom • Kamaszoké

Horváth Benji: Damian és a csillagok tánca (9.) – Homályos álmok, zöldséges curry 8. oldal

Borsodi L. László: Összetépett naplólapok (2.) 10. oldal

Michel Tournier: Péntek vagy a vad élet (2.) – Újramesélt Robinson

Szöcs Imre fordítása 12. oldal

Beszélő tárgyak / Ladó Ágota rovata

A római kori gyöngyök rejtélye 14. oldal

Szín-tér / Vetró-Bodoni Barnabás rovata

Fában zseni – Henrique Oliveira brazil művész 16. oldal

Olvasólámpa / Mátyás Noémi rovata

Mind a világtűtorony őrei vagyunk

Annet Schaap: Emilia és a tenger fia / Balássy Fanni: Bocs, hogy élek 18. oldal

ÚJ rovat! Cimbi a társadalomban / Gecse Barbara rovata

Az életeket átszövő háló 20. oldal

Kamasz(Ok) / Nádasdi Csilla Emese rovata

Határainkról 23. oldal

Cimbora Kaláka Műhely

Térerő nélkül, szabadon 2. 25. oldal

Fűzfánfűtyülő / Köllő Zsolt rovata

Kígyó, kígyó! 27. oldal

Pad alatt

Cimbi levele 28. oldal

Rejtvényvilág / Szöcs Domokos rovata

95 éve született Kertész Imre 29. oldal

Kertész Imre regényei a hálóban 30. oldal

Cimbi képtára / Vetró-Bodoni Barnabás rovata 31. oldal

Íróként is el kell jutni az azonosulásig

Interjú Zagoni Balázssal új regénye, *A csillag és a százados* megjelenése alkalmával

1. rész

Zagoni Balázs 1975-ben született Kolozsváron, író, filmrendező, filmkritikus. Összesen tizenöt gyermek- és ifjúsági könyve jelent meg eddig, a Fekete fény sorozat első kötete, *A Gömb* három díjat is nyert, többek között 2019-ben az Év gyerekönyve lett ifjúsági kategóriában (*Kovács Kata fotója*)

A májusi Cimborában már olvashattatok részletet Zagoni Balázs akkor még megjelenés előtt álló legújabb történelmi regényéből *Szíbenliszt* címmel. *A csillag és a százados* azóta már megtalálható a könyvesboltok polcain, én pedig kaptam az alkalmon, hogy hosszasan faggassam a szerzőt műhelytitkokról és a legfontosabb témákról, amelyek megjelennek a regényében.

Nem könnyű, de annál izgalmasabb olvasmány *A csillag és a százados*. Nekem hatalmas és megrázó élmény volt végigkövetni Dávid és Péter budapesti kalandjait a második világháború végét jelentő 1944-es évben. A regény sokat megmutat arról, hogy mit jelent barátnak lenni, kiállni egymásért, felelősséget vállalni egy olyan időben, amikor mindenki számára a túlélés a tét. Most az interjú első részét olvashatjátok, a decemberi Cimborában pedig a folytatás mellett még egy regényrészlettel is készülünk nektek.

– *A sci-fi műfaja után (A Gömb, Odaát) a Szamos-parti Hollywooddal a történelmi regény terepére érkeztél, legutóbbi könyved, A csillag és a százados pedig a budapesti holokauszt történetét dolgozza fel. A két irány látszólag nagyon különbözik egymástól: míg a sci-fi azt mutathatja meg, hogyan tudjuk elképzelni a lehetséges jövőket, a történelmi regény arra mutat rá, hogyan emlékezünk, beszélünk el múltbéli eseményeket. Különbözik, ahogyan hozzáfogsz az egyikhez vagy másikkhoz?*

– Lehet, hogy nem magától értetődő, de mind a sci-fi, mind egy történelmi regény esetében kutatni kell, csak a kutatás mikéntje más. A Fekete fény-regények esetén ki kellett találnom a „jövő múltját”, vagyis a regénybeli Város történetét, korábbi évtizedeit, a nyugdíjaslázadásokat, a főszereplőm szüleinek életét, részletekbe menően. *A csillag és a százados* esetében viszont klasszikus értelemben vett kutatómunkáról volt szó, és ez egészen hosszúra nyúlt. Nem volt még regényem, amelyhez ilyen részletekbe menő és szerteágazó kutatást kellett volna végezni, de valahogy el kellett jutnom arra a pontra, ahol azt éreztem, hogy

elég magabiztosan mozgok ebben a világban és anyagban. Külön kihívást jelentett az is, hogy a rengeteg visszaemlékezésből mit és hogyan használok majd fel.

Azt gondolom, akár a jövő a téma, akár a múlt, a jelenből írjuk, csak más-más szemüvegen át tekintünk rá. Az egyik szemüvegen keresztül azt láthatjuk, ami megtörtént, és amit nem szeretnénk, hogy megismétlődjön, és ami gyakran mégis, nyomasztó módon meg-megismétlődik. A másik szemüvegen keresztül pedig azt vizsgáljuk, hogy hová vezethetnek azok a folyamatok, amelyek a jelenben elkezdődtek.

– *Említetted a hosszas kutatómunkát, amely A csillag és a százados megírását megelőzte. Hogyan akadtál rá az anyagra? Mesélnél erről egy kicsit?*

– Nem terveztem holokausztregényt írni, eszem ágában sem volt. Budapesten egyetemi oktatóként gyakran szálltam meg az

Abonyi utcában, szemben a Radnóti Miklós Gimnáziummal. A buszmegálló felé tartva reggel és este is eljártam az iskola előtt, akkor láttam meg az Ocskay László emlékére ott álló nem is egy, hanem két emléktáblát. Valószínűleg nem vagyok ezzel egyedül, de be kell vallanom, hogy nem tudtam, kicsoda Ocskay László. Akkor utánajártam kicsit, olvastam, és megnéztem egy egész jó dokumentumfilmet is. Nagyjából akkoriban kért fel a Móra Kiadó, hogy írjak egy mesét 6 éven felülieknek, megadtak 15–20 témát, az egyik közülük az volt, hogy „egy hős, egy bátor ember”. Akkor azt mondtam, ez pont jó, írok ebből egy mesét, itt van ez a bátor ember, aki nehéz időben megmenti a bajbajutottakat. Amikor elolvasta Dóka Péter, a szerkesztőm, azt mondta, hogy ebben szerintem több van, és ne álljunk meg ennél a korosztálynál.

Ez volt az első művem, és remélem, az egyetlen, amelynél korcsoportot kellett váltani írás közben. Gyakorlatilag nem kibővítettem, hanem újraírtam. Volt még egy köztes változat is a mese és a regény között, egy kisregény. Akkor láttam, hogy ebben tényleg több van, és megérint, hogy ne csak Ocskayval foglalkozzunk. Túl rózsaszín képet festenénk 1944-ről, ha csak arról volna szó, hogy van egy bátor katonatiszt, aki zsidó embereket ment. Beszéljünk arról is, hogy miért és kitől kellett megmenteni őket. Így lett egy egész éves történet. Elolvastam közel négyszáz visszaemlékezést, olyanokét, akik Budapesten tudtak maradni. Aki átvészelte, az jobb vagy rosszabb körülmények között, gettóban, védett házban, padláson-pincében rejtőzve vagy nagy ritkán ellenállóként éli túl ezt az évet. Legalább fél tucat jellemző élethelyzet van, életpálya, amelyet a túlélők bejárnak ez alatt az év alatt. Persze ezek részben különböznek, de felismerhetőek az ismétlődő elemek. Ugyanakkor feltűntek azok a történetek is, amelyek kevésbé jellemzőek, nem olvasol rólok, nem látod a holokausztfilmekben, mégis nagyon valóságzagúak.

Így nem magamtól találtam ki, hogy a védett házba bekerülő anyának és gyermekeinek egy íróasztalon kellett aludniuk, mert a föld már teljesen tele volt. És azt sem, hogy amikor a nyilas razzia alkalmával elvisznek egy párt, és így végre rendes fekvőhelyhez jutnak, még érzik a matracban az elvitt emberek testmelegét. Ahogyan azt sem, hogy a csillagos ház gangján fapapucsban kopognak fel s alá a gyerekek, a házmester pedig, ha légiriadó van, vasszakban rohan ki, hogy a porlóra felkötött vasdarabot püfölvé riadóztasson. Hogy a gyerekek milyen játékokkal szórakoztatták egymást és bosszantották ezt a házmestert, az is csak részben az én fantáziám műve.

Móra Könyvkiadó, 2024

Egyre csak gyűltek az ilyen történetek, történetdarabkák, apró képek, és az volt a kérdés, hogyan tudom beépíteni egyetlen narratív szálba úgy, hogy ne váljon kaotikussá, magával ragadja az olvasót, és minél több hiteles életanyag bekerülhessen. Végül ezt a megoldást választottam: van két fikatív családom, amelyek a főszereplőit adják a regénynek, őket vittem bele olyan helyzetekbe, amelyek a valóságban másokkal történtek meg, vagy melléjük adtam olyan mellékszereplőket, akik a valóságban léteztek, és hozták a saját történeteiket.

– *Van tehát egy fikciós elbeszélés, amely nagyon erősen táplálkozik egy történelmi keretből. A regényben úgy is megjelenik ez a kettősség, hogy az olvasó gyakran lábjegyzetekkel találja szemben magát, amelyek pontosítanak, magyaráznak, kiegészítenek. Mennyire volt benned az ismeretterjesztő szándék, és mennyire volt kihívás megtalálni az egyensúlyt a történelmi hitelesség és a fikciós elbeszélés között?*

– Az igazság az, hogy így vagy úgy, de lábjegyzetelni kell. Ha nem lábjegyzetet használok, akkor magyarul mondásokat kell beírni a szövegbe, amiből lehet, hogy rosszabbul jövünk ki, az olvasó is meg én is, mert kilóg a lóláb, megtöri a történetet.

Azt gondoltam, hogy ez az egyszerűbb megoldás, és szükséges is, mert nem lehet feltételezni egy 12 éves olvasóról, hogy ismeri a fogalmakat, kifejezéseket, sőt, helyszíneket. Már a legelső oldalon ott a mondat: „A villamos csöngetett, és továbbindult a Hitler téren át a Nyugati pályaudvar felé.” Ez egy kijózanító mondat, olyan, mint egy pofon. Volt Budapesten Hitler tér? Igen, volt. Egyébként Kolozsváron is volt. És akkor valahogy jelezni kell, hogy az a jelenlegi Kodály körönd.

Írtam kimondottan ismeretterjesztő könyveket is gyerekeknek. Itt viszont azt szerettem volna, hogy minél kevesebb ilyen legyen, hogy ne akassa meg az olvasást. De azért legyen annyi, hogy ha valakinek szüksége van rá, akkor segítséget kapjon és mehessen tovább.

– *Budapestre kérdeznék rá, mivel ez a történet nagyon erősen beágyazott a városba, annak térképébe íródott. Budapest bejárása érdekelne, hogy hogyan képződött meg ez a Dávid és Péter által ismert város a fejedben, majd szövegszerűen. Elképzelhetőnek tartod-e azt, hogy egyszer, mondjuk, Kolozsvár kerüljön egy holokausztbeszélés középpontjába?*

– A másodikra könnyen tudok válaszolni: persze, elképzelhető, és azt mondják, hogy never say never, nem tudom,

Csillag István rajza

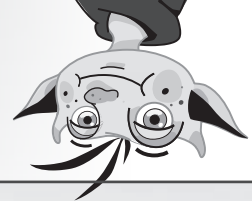
hogy öt-tíz év múlva mi fog érdekelni, és milyen téma jön szembe.

A *Szamos-parti Hollywood* írásakor nagyon igyekeztem, hogy a részletek rendben legyenek történelmi és földrajzi szempontból. A *csillag és a százados* esetében eredetileg egy fiktív utcában gondolkodtam, mert úgy éreztem, hogy nem helyezhetek el egy kitalált történetet olyan utcában, ahol valós csillagos házaknak valós történeteik vannak. Aztán egy építész barátom győzött meg róla, hogy nem jó, ha nincs lehorogonyozva a főszereplők lakóhelye. Kérdezte, hogy milyen feltételeknek kell megfelelnie ennek az utcának, és mondtam, hogy keskenynek kell lennie, de olyannak, ahol járt a második világháború alatt villamos, ahol lehetek ugyan csillagos házak, de nem közismert történettel, és akkor kért egy hetet, majd mondta, hogy ez a Felsőerdősor utca. És ettől kezdve, hogy volt egy Felsőerdősor utca, amelyik egyébként történetesen pont a Hitler térre vezet, onnan konkrét távolságok és útvonalak voltak, én ezeket bejárhattam, próbáltam minél inkább benne lenni és elképzelni, hogy milyen lehetett ezeken az utcákon baktatni vagy éppen futni 1944-ben. Nem mondom, hogy lefutottam volna a távot, amelyet Dávid és Péter lefut a könyv vége felé, de bejárni viszont konkrétan bejártam. Megálltam a Szent István körút 2. szám előtt is, és megpróbáltam elképzelni, milyen lehetett, amikor a bérpalotában nyilas központ működött, és a ház homlokzatán egy négyszer nyolc méteres hatalmas nyilas zászló lobogott, két házzal hátrébb meg kezdődött a nemzetközi gettó.

Az interjú folytatásában választ kapunk még arra is, hogy hogyan lehet megfogalmazni és közel hozni egy tizenéves olvasó számára a holokauszt szörnyűségeit; milyen akadályokba ütközött a szerző, amikor nyelvet és formát próbált találni; mekkora lelki terhet jelentett ennek a regénynek a megírása; lehet-e az irodalomnak hatása arra, ahogyan a történelemről gondolkodunk?

(a beszélgetés befejező része következő lapszámunkban jelenik meg)

Bahget Iskander felvétele

DANTE ALIGHIERI

[Miatyánk...]

(részlet az Isteni színjátékból)

„Atyánk, aki a Mennyben lakozol,
nem kényszerből, hanem mert szereted,
amit ott fönt először létrehoztál;
szentelje meg a nevedet s erődöt
minden teremtmény, hálája jeléül,
mert édes párádat miránk bocsátod.
Jöjjön el országod békéje hozzánk,
mert magunktól sosem fogjuk elérni,
ahhoz a tehetségünk nem elég.
Ahogy föláldozzák angyalaid
az akaratukat, zengve Hozsannát,
úgy áldozzák föl az emberek is!
Add meg ma is a mindennapi mannát,
mely nélkül e kietlen sivatagban
inkább csak hátrál, ki haladni vágya.
Miképpen mindenkinek megbocsátjuk,
hogy bántott minket, bocsáss meg te is
jóságosan, s ne nézd, hogy mennyit érünk.
Erőnket, mely könnyen legyőzhető,
ne tedd próbára ős ellenfelünkkel,
de szabadíts meg rosszindulatától.
Ez az utolsó kérés, jó Atyánk,
nem ránk vonatkozik, nincs erre szükség:
azokért szól, akiket hátrahagytunk.”

Nádasdy Ádám fordítása

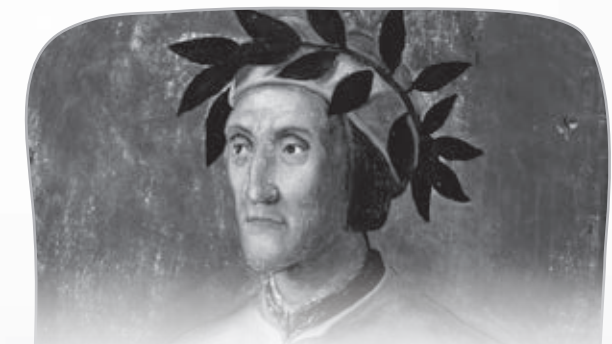
A Purgatórium Első Párkányán vezeklő lelkek imádkoznak így önmagukért és miértünk Dante eposzában. Három okból választottam épp ezt a „Miatyánkot” a novemberi *Cimborába*.

Először is azért, mert november 1-jén van mindenszentek ünnepe, amikor meglátogatjuk halottaink sírját a temetőben, imádkozva az elhunytak lelki üdvéért. A keresztény tanítás szerint tényleg segíthetünk imáinkkal a túlvilági lelkeknek, hogy hamarabb a mennyországba kerüljenek, viszont – ahogy a fentiekben látjuk – a dolog kölcsönös: az „árnyak” is segítenek nekünk, élőknek, hogy megszabaduljunk a gonosztól. Bűnös ember vagyok én is, igazán jólesik tudnom, hogy nem egyedül harcolok az „ördögi kísértetekkel”.

Másodsorban: Dante Miatyánkja is mutatja, hogy a kortárs irodalomban (vagy zenében, festészetben stb.) oly gyakran átíratokat, „remixeket”, feldolgozásokat egyáltalán nem

mi találtuk ki, hanem már a régiek is éltek ezzel a lehetőséggel – gondoljunk például a tragédiaíró Aiszkülosz szerénykedő vallomására, hogy tudniillik az ő munkái „csak morzsák Homérosz asztaláról”. Persze, jogos lenne a kérdés, hogy Dante „kibővített” Miatyánkja mennyivel több a Hegyi beszéd Miatyánkjánál. Nos, semennyivel sem (hiszen ugyanazt a hat kérést tartalmazza – „Szenteltessék meg a Te neved”, „Jöjjön el a Te országod” stb. –, mint az eredeti), mégis úgy érzi magát az olvasó, mintha rögtönzött hittanórán lenne, ahol a legismertebb keresztény imát magyarázzák neki.

Harmadsorban: érdemes figyelni a fordítói módszerre is. Nádasdy Ádám ugyanis a tartalomközpontú angolszász fordításelmélet híve, amely szerint tökéletes fordítás nem lehetséges, a dús rímelés ma már idegenül hat az európai fülnek, nem beszélve arról, hogy a rímelés kedvéért mindig fel kell áldozni valamit a tartalomból. Nádasdyt – saját bevallása szerint – jobban izgatta „annak tolmácsolása, hogy Dante *mit* írt, mint hogy *hogyan* írt”. Tehát megtartotta az ötös, hatodfeles jambusokat, viszont teljesen elhagyta a rímeket. Én ugyan sajnálom egy kicsit Dante tercínait, de tekintve, hogy Krisztus urunk sem rímekben beszélt a hegyen a népnek, Dante Miatyánkjának fordításából se hiányolom a rímeket. Hiszen a lényeg mégiscsak az, hogy ezt a fordítást olvasva is elimádkoztunk egy Miatyánkot.

Dante Alighieri (1265–1321): itáliai költő, filozófus, az olasz és a világirodalom nagy klasszikusa. Főművét, az *Isteni színjátékot* Babits Mihály a világirodalom legnagyobb költeményének nevezte.

HORVÁTH BENJI

Költő, műfordító, szerkesztő, slammer, énekes. 1988-ban született Marosvásárhelyen. Ötödik verskötete, az *Emlékmű a jövőnek* 2022-ben jelent meg a budapesti Jelenkor Kiadónál.

Damian és a csillagok tánca című disztópiáját 2023. novemberi számunkban kezdtük közölni folytatásokban.

Orbán Eszter fotója

Damian és a csillagok tánca (9.)

Homályos álmok, zöldséges curry

Körülöttük kigyúlnak az éjszakai fények, és Luigi kutya mocorogni kezd a lábánál. Aniya némán nézi a Prae folyót, ahogy folyik egy mesterséges város mesterséges fényeinek a mesterséges gravitációban, egy hold kérge alatt. Hya, a Limbó, a feketepiacok feketepiac, a szabad világok legszabadabbika, itt töltötte el eddigi életét, pontosan tizennyolc évet. Fejében összekavarodik a képzelete az emlékekkel és az álmokképekkel.

Az öt varázslót látja, Hya alapítóit, az összeesküvőket, ahogy ülnek egy asztal körül Serenitason. Sárkánykigyók tekerednek a galaxis köré, szemük világít, csillagok születnek, ahogy megrázzák magukat, fekete lyukak nyelnek el lehulló tollakat. Az első földi telepések felszállnak az első csillagközi hajóra, szemükben reménység, elszántság és örület. Ahogy távolodnak, kételyek között nézik, amint Terra, a Föld apró ponttá zsugorodik a nyomukban, majd eltűnik szem elől. Valóra váló, iszonyú álmok. Az idő szűkül, aztán tágul. Lélegznek az égitestek. Anyját látja, ahogy esténként az ágya mellett ül és megsimogatja a fejét, valamit mesél a múltból vagy a jövőből. Szerelmek történetét, egymással háborúskodó családokét, rossz csillagállásokét. Hangját hallja, ahogy egy ősrégi földi költő, William Blake sorait idézi:

*„Egy homokszemben lásd meg a világot,
Egy vadvirágban a fénylő eget,
Egy órában az örökkévalót,
S tartsd tenyeredben a végtelent.” **

Megpróbálja elképzelni, milyen lehet az élet egy bolygón, ahol van légkör. Végtelen, kék égbolt, tűző nap, gomolygó felhők, szelek, eső, hó. Milyen lehet egy vihar, ahogy hangosan, dörögve végigborul a tájon? Aztán elvonul, és csend van. Milyen lehet egy vihar utáni napfelkelte ebben a csendben? Vajon milyen viharokat látott William Blake? Végtelen homokdűnék, ameddig a szem ellát. Amilyen a tenger is lehet. Végtelen. Itt, Hyán, a kéreg alatt semmi nem végtelen. Mindennek látszik a vége. Csak a labirintus kifürkészhetetlen. Csak a titok végtelen. Igen, a titok, gondolja Aniya, és Damian jut eszébe. Máskor enyhe irigységet is szokott érezni iránta, mert ő egy nagyobb, végtelenebb, színesebb

világból jött, Serenitáról. Életét a nikémadarak éneke kísérte. De most inkább úgy gondol rá: szegény Damian. Egyik napról a másikra háborús menekültté vált, kinyílt a világ, és azóta meg sem nyugodhat. A nikémadarak elhallgattak, és most a bizonytalanság kíséri életét. Titokban él és titkok veszik körül.

Behunyja szemét. Luigi helyezkedik, nyögdcsel kicsit, aztán elhallgat. Zúg a Prae folyó, mögötte csendesül a város. Felrémlik előtte egy régi álmokkép: egy hatalmas, háromszemű kígyó szájában utazik a csillagok között, egyre messzebb és messzebb, el mindentől, és ahogy úszik, érzi, hogy egy a kígyóval, a kígyó is ő maga, és elmara doznak sorra a csillagok, ritkulnak a fények, tágul az űr, és már csak az üresség van. Otthonos érzés ez az üresség. Anyja várja ott. *Senki lánya, Aniya*, mondja. *A világ végtelen szomorúsága táncol veled, és a világ végtelen öröme. Mindenki lánya, Aniya. Senki anyja, lányom, Nagy Kígyó gyermeke, mindenki anyja. Aniya.* Egy darabig légzését hallgatja ebben a jóleső semmiben. Zúg a folyó, Luigi helyezkedik. Aniya kinyitja a szemét.

A felnőtté válás küszöbén csendestárs a szorongás. Most is ott van, de halkán, alig-alig szóval meg benne, távolról jelzi, hogy még bármi, de bármi megtörténhet, és feje tetejére áll a világ. Vagy éppen hogy nem történik semmi, és örökre itt marad ezen az átkozott holdon. Nem fogja látni a táguló világot, nem fog bolygók rejtett ösvényein tévelyegni, idegen égitestek mellett suhanni csillagközi hajókon, elvesztődni a szerelemben, idegenek karjaiban. Nem fog soha felnőni. Nem várja a világ, sem a szomorúság, sem az öröm, sem a csillagok tánca. Csak egy mellékszereplő a saját életében, és majd egyszer vén lesz, és ülni fog a holdkéreg alatti, kényelmes kis világában, és arra fog gondolni, mennyi minden lehetett volna

belőle még ekkor, itt, a folyó partján, tizennyolc évesen, ha másképp alakul minden, milyen ezerarcú, ragyogó, riasztó, fullasztó, felszabadító élete lehetett volna. De hol lesz már az élet akkor? Hol lesznek az álmai, az emlékei, a képzelete?

Luigi nyugtalanul megnyikkan, aztán felpattan, és elszalad. Aniya követi a tekintetével. Egy vénséges öregasszony közeledik a parton, hozzá igyekszik. Aniya felismeri az erdei vak imayát, az arborai erdőkultusz védnökét. Még nem beszélgetett vele, de sokszor látta már az ithembai piacon. Az imaya megsimogatja a kutját, amely vakkant, és visszaszalad Aniyához. Az imaya odajön, és leül Aniya mellé a rakpart kövére.

– Aniya – mondja mosolyogva –, Aru Aru titkos szere tete legyen veled. Nehéz a szíved. Nagy változások előtt állsz. A kérdéseidre csak te ismered a válaszokat. Minden tele van fájdalommal és minden tele van gyönyörrel. Ahogy te táncolsz, úgy táncol körülöttem a világ is. Sajnos, nagy terheket kell cipelned, lányom. De ne félj. Nem kell egyik úton sem végigmenned, ha nem akarsz. A döntés a tied. A világ rád vár.

– Homályosan beszélsz, imaya. Jelenleg nem tudom, mit higgyek el. Néha az az érzésem, mintha mindez már megtörtént volna egyszer, mintha mindegy volna. Hogy minden ugyanoda tart, ahova kell. Úgy lesz úgyis, ahogy kell.

– Talán. De akkor azt az utat én nem ismerem. Én csak az erdő szeretetét ismerem, a kék farkast és a Nagy Kígyót. És láttalak téged a csillagok táncában. Láttam, hogy ki vagy. De nem láttam mindent. Aru Aru szeretete legyen veled, gyermekem. – Azzal feláll, és elballag. Aniya idegesen dobolni kezd ujjával a combján. Luigi felágaskodik, gazdája ölébe teszi a mancsait. Megnyalja az arcát és vakkant.

– Igazad van, Luigi. Menjünk haza.

*

Eduardo Elba a lánya kedvenc zöldséges curryjével várja otthon őt. Aniya megöleli édesapját, és hirtelen rádöbben, mennyire éhes. Eduardo tálal, majd mindketten leülnek enni. Egy darabig némán falnak, Eduardo sokáig figyelni lányát, aztán óvatosan megtöri a csendet:

– Tudod, nem kötelező pálya a Holdórség. A holnapi ceremóniát még nem késő lemondani. Semmit nem *muszáj* megtenned.

A döntés a tied, visszhangzik Aniyában az imaya szava. Kavargatni kezdi a curryjét, beletúr a rizsbe.

– Nem akarom lemondani – néz apja szemébe –, holdőr akarok lenni. Csak azt nem tudom, meddig. Azt nem tudom... furcsa érzéseim vannak mostanában, mintha semmi nem lenne biztos... érzem, hogy valami történni fog. Valami, ami mindent megváltoztat... A Holdórséget akarom szolgálni a következő években. Ahogy te is, apa, és ahogy anyja is tette. De nem tudom megígérni, hogy mindig itt maradok.

Eduardo felkanalazza az utolsó falatokat a tányérből, és a lányára néz.

– Drága lányom, ha holnap részt veszel a beavatási ceremónián, és holdőr lesz belőled, és holnapután úgy döntesz,

hogy el kell hagynod Hyát, a Holdórséget, és a galaxis másik végébe akarsz utazni, én akkor is támogatni foglak, és mindig bízni fogok benned. – Azzal feláll, és mielőtt a mosogatógéphez lépne, hogy betegye a tányért, egy pusztit nyom a lánya feje búbjára. – És biztos vagyok benne, hogy anyád is így érezne – teszi hozzá.

– És ha Saloméra mennék bürokratának? – kérdezi Aniya, szája szélén huncut mosollyal. Eduardo elvigyorodik.

– Hát majd valahogy túlélem azt is. De biztos vagyok benne, hogy ha a saloméiak oldalára állnál, akkor joggal retteghetne Salomé minden ellensége.

Aniya is feláll, és beteszi tányérját a mosogatógépbbe. Megfordul és nekidől a pultnak.

– Szerintem elég tehetséges diktátor lenne belőlem – mondja elgondolkozva, aztán grimaszlik.

– Szerintem elég tehetséges lennél bármiben, drága, egyetlen Aniyám.

– Nagyon finom volt a vacsora, apa. Majd, ha diktátor leszek, felveszlek szakácsnak. Pofátlanul magas fizetésed lesz, és nagy botrányt fognak csapni az ellenzéki sajtóban emiatt. De majd börtönbe vetem őket.

Eduardo egy tizedmásodpercig döbbenten néz lányára, hogyan is tud rezzenéstelen pókerarcú ilyesmiken viccelődni, aztán mindketten felszabadult nevetésben törnek ki.

(folytatjuk)

* Weöres Sándor fordítása

A költő, irodalomtörténész, kritikus, tanár **Borsodi L. László** Csíkszeredában született 1976-ban. **Összetépett naplólapok** című verses elbeszélését, amelyben a család szétbomlásának szomorú történetét követhetjük nyomon egy 12-13 éves lány hangján elmesélve, három részben közöljük.

BORSODI L. LÁSZLÓ

Összetépett naplólapok

(2.)

vakáció van és délelőtt
 apa behív engem és a tesómat
 a szobájába mondani akar valamit
 de nehezen tudja elkezdni
 leül a székére feláll megint leül
 kimegy az erkélyre rágyújt
 az utóbbi időben egyre többet dohányzik
 visszajön hallgat majd elkezd
 abbahagyja és nekifog újra
 valamit arról mond hogy
 ők anyával nem hogy ez így nem jó
 senkinek hogy nem megy tovább
 nem működik a kommunikáció
 valahogy így fogalmaz
 s hogy nekünk tudnunk kell erről
 hogy ő tovább erről nem tud hallgatni
 és van neki valaki egy másik valaki
 aki nem anya akivel nagyon jól megértik
 egymást aki nem ebben a városban
 és nem tudja mi legyen és hogy mi erről mit
 hát semmit mit is hogyan mi lesz
 csak ülünk és hallgatunk én és a tesóm
 majd a tesóm újra leszögezi
 hogy szóljanak mármint anya és apa
 hogy hogyan döntöttek ez az ő dolguk

*
 napok óta még nagyobb a csend
 senki nem beszél senkivel
 vagyis én külön apával és külön anyával
 és külön a tesómmal és a tesóm is
 külön anyával és külön apával
 és az az igazság hogy nekem már elegendem van
 ebből a sok különből mert nem úgy van mint
 régebb és így semmiképpen nem jó
 apa pedig nem tudja mit csináljon

a múlt héten három napra elutazott
 itthon lakik még de nincs velünk
 és szerintem azon gondolkozik
 hogy elköltözzék vagy maradjon
 de szerintem előbb-utóbb el fog költözni
 mert idáig minden osztálytársamnál
 akiknél ilyen volt otthon ez lett a vége
 hogy az apjuk vagy az anyjuk elköltözött
 és szerintem jobb is lenne ha így tenne
 mert akkor legalább nem volna csend
 és sértő szavak sem csapódnának
 apától anyának és anyától apának
 szerintem az tényleg mindenkinek jobb lenne
 pedig azt is szeretném ha apa maradna

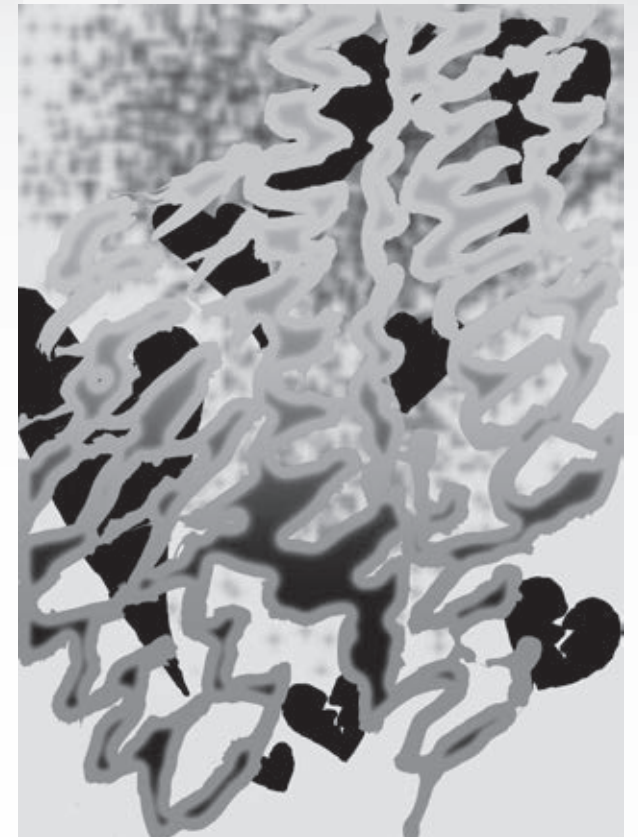
*
 azért szeretném ha maradna apa
 mert vele nagyon jókat tudok beszélgetni
 neki mindig elmondhatom a titkaimat
 mert nem árulja el senkinek
 megvigasztal amikor sírok
 vagy nem mond semmit csak meghallgat
 szereti ha beülök a szobájába
 és ott rajzolok nála a kicsi asztalnál
 amíg ő olvas vagy zenét hallgat
 még egy-egy filmet is megnéz velem
 és utána megbeszéljük
 azért szeretném ha apa maradna
 mert nem szid meg nagyon ha durcás vagyok
 ha néha veszekedünk is hamar kibékülünk
 és jó csak úgy odabújni hozzá a melegébe
 s bár azt mondta ő ezután is az apukám marad
 tudom nem úgy lesz semmi ahogy eddig
 és ez engem most nagyon de nagyon elszomorít

*
 úgy történt ahogy gondoltam
 csütörtökön mikor apa elutazott
 anya dobozokat hozott valahonnan

fekete zsákokat és elkezdte pakolni
 az apa ingeit pólóit pulóvereit cipőit
 összehajtogatta a nadrágjait kabátjait
 nagyon dühös volt a sapkákra sálakra
 pakolta csomagolta a CD-ket a gyertyákat
 a csészéit a konyhából a kávéfőzőt
 a fényképalbumokat a szekrényből
 amelyekben a közös fotóink vannak
 úgyhogy mire apa hazajött már alig volt
 valami a lakásban ami rá emlékeztetne
 aztán apa is elkezdte leszedni a könyveit
 dobozolta hordta az ajtón ki liftbe be
 liftből ki autóba be ki tudja hova vitte
 de nem tudtam ezt nézni sokáig
 bementem a szobámba becsuktam az ajtót
 felhangosítottam a zenét és csak
 bámultam magam elé inkább nem írom
 le kedves naplóm hogy mit éreztem
 hogy miért lett volna ordítani kedvem

*
 dühös vagyok apára és dühös vagyok anyára
 dühös vagyok a tesómra a szomszédokra
 az asztalomra az ágyamra a macimra
 az ablakokra a bejárati ajtóra az utcára
 nincs kedvem iskolába menni utálok
 a tancit az osztálytársakat a sarki boltost
 hiába is kérdezik miért – nem felelek
 senkinek nem akarok mondani semmit
 senkitől nem kérdezek én se semmit
 és senkinek nem fogok válaszolni
 akármit kérdeznek akármit mondanak
 apának sem nem is vettem fel
 ma a telefont hiába hívott tízszer is

*
 hosszú ideig nem akartam hallani
 apa hangját találkozni sem akartam vele
 de ő nem hagyta magát naponta hívott
 a tesómtól anyától is üzent hogy kér
 vegyem fel a telefont beszélni találkozni
 szeretne velem mert mondandója lenne még
 és én egy délután meggondoltam magam
 én hívtam fel és a városban találkoztunk is
 azért a városban mert többet nem jöhet be
 a lakásunkba bár ez a lakás az övé is
 de anya megtiltotta hogy hozzánk jöjjön
 és apa otthagya a konyhaasztalon
 a lakáskulcsokat a kulcstartóval együtt
 szóval találkoztunk a városban

megpuszlit azt mondta olyan jó hogy lát
 és hogy végre találkozhatott velem
 jó volt megint érezni a melegét ahogy megölelt
 hallani a hangját és látni ahogy gesztikulál
 teát ittunk és pizzát ettünk
 sok mindentről beszélgettünk mint régebb
 kicsit láttam a szemében a szomorúságot
 de sokkal nyugodtabbnak tűnt mint otthon
 az utolsó hónapokban mielőtt elköltözött volna
 és éreztem ő is látja rajtam a szomorúságot
 mert ő mindig is megérezte hogy mi van velem
 de ha kérdezett volna erről valamit
 most még nem beszéltem volna hát inkább
 nagyokat kacagtunk mint régebb otthon
 és el is döntöttem próbálok nem haragudni rá
 bár anya nagyon szomorú továbbra is miatta
 megígértem neki hogy még találkozunk
 mert tényleg úgy viselkedett ahogy mondta
 és rájöttem nekem is ugyanúgy kell apa
 mint minden gyermeknek
 (folytatjuk)

Csíkszereda, 2023. december 26. – 2024. január 2.

Michel Tournier (1924–2016) Goncourt-díjas francia író ifjú-sági regényéből közlünk részleteket Szőcs Imre fordításában. A Defoe *Robinsonja* ihlette *Péntek vagy a vad élet*ben a társát szolgaként kezelő, nevelő, irányító, büntető Robinson végül rábizza magát Péntek természetes bölcsességére...

MICHEL TOURNIER

Újramesélt Robinson

Péntek vagy a vad élet

(Vendrediou la vie sauvage)

2. rész

Végül Robinson megunt, hogy az üres látóhatárt bámulja és várjon. Elhatározta, hogy hajót épít, elég nagyot, hogy eljuthasson vele a chilei partokig. Ehhez szerszámokra volt szüksége. Így iszonyodása ellenére rászánta magát, hogy meglátogassa a Virginie roncsait, és elhozza onnan, ami hasznára válhat. Liánok segítségével összekötözött, tucatnyi farönkből tutajféleséget eszabált, amely meglehetősen instabil volt, ám használható, amikor nincsen hullámszél. Egy erős karú segítségével hozta mozgásba a tutajt, mert a víz elég sekély volt apály idején, az első zátonyokig, amelyeken aztán meg tudott kapaszkodni. Ily módon kétszer is körbehajózta a roncsot. Megfigyelte, hogy a hajótest ép, és valószínűleg egy víz alatti zátonyon akadt fenn – ha a legénység a hajóközben keresett volna menedéket, talán mindenki túlélte volna. A fedélzetet annyira beborította a törött árbocrészek vásznak, kötelek tömkelege, hogy csak kínkeservesen lehetett utat törni közöttük. A kamrákban is hatalmas összevisszaság volt, de a víz nem hatolt be, így Robinson kétszersülttel és szárított hússal teli ládákat talált ott, amelyekből evett, amennyit tudott így enni, innivaló hiányában. És persze voltak szeszes és boros palackok is, de Robinson nem ivott alkoholt, soha nem is kóstolt efféle italt, és továbbra is tartani kívánta magát ehhez az elhatározáshoz. A nap legnagyobb meglepetése negyven hordó fekete por volt, amelyet a hajó gyomrának hátsó részében talált. Erről a rakományról a kapitány mélyen hallgatott, nyilván azért, nehogy pánikot keltsen.

Robinsonnak több napra volt szüksége, hogy a tutaján a szárazföldre szállítsa az összes puskaport, mert dagály idején nem tudta a tutajt karóval kormányozni. Ezt az időt arra használta fel, hogy az eső és napsütés ellen pálmalevelekkel takarta le a hordókat, amelyeket nagy kövekkel nyomtatott meg. Elhozott még két kétszersületes ládat, egy távcsövet, két kovás puska, egy kétcsövű pisztolyt, két baltát, egy ásót, egy

Michel Tournier (1924–2016) francia író

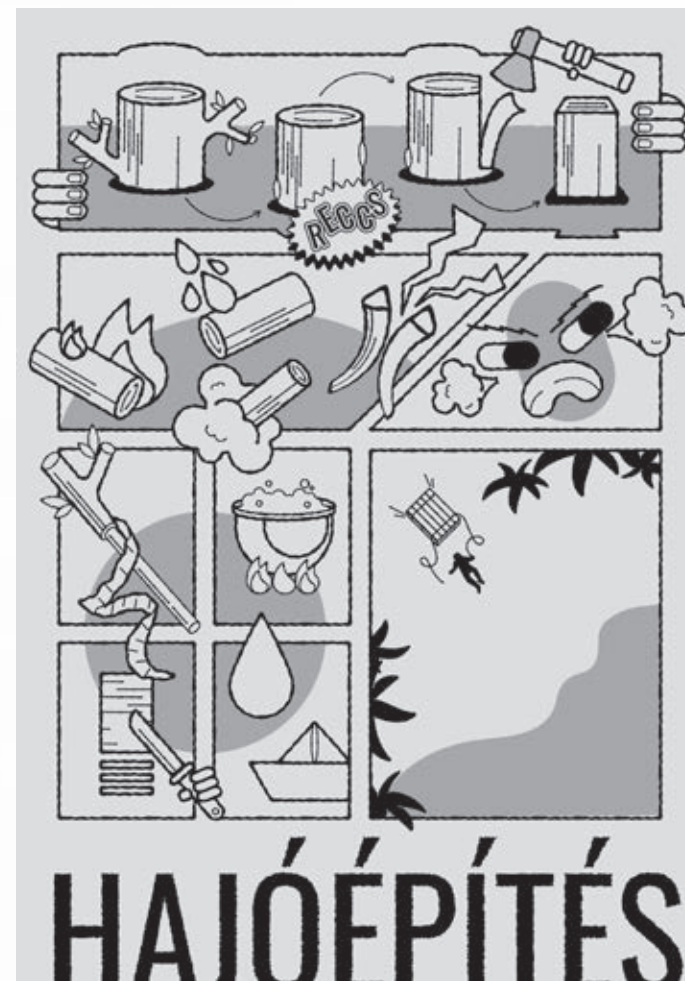
csákányt, egy kalapácsot, egy bálacsepűt, egy nagy darab vörös vásznat, olcsó kelmét, amelyet a bennszülöttekkel való cserebere eshetőségére vittek magukkal. A kapitány kabinjában megtalálta annak híres dohányos hordócskáját, benne a nagy porcelánpipával, amely szintén sértetlen maradt, törekenysége ellenére. A tutajára még felpakolt jó sok, a fedélzetről és az elválasztófalakból kibontott deszkát. Végül a másodkapitány kabinjában talált egy jó állapotban lévő Bibliát, amelyet egy vitorlafoszlányba csomagolva vitt a partra.

Már másnap nekilátott egy hajó építésének, és még elkészülte előtt elkeresztelte, mégpedig a **Menekülés** névre.

Egy tökéletesen lapos tisztáson Robinson kiemelt a fű közül egy száraz, egészséges fájú, jó formájú mirtusztörzset, amelyről úgy gondolta, felhasználhatja jövő hajója fő részeként. Azonnal munkához látott, nem mulasztva el továbbra is kémlelni a láthatárt, ahonnan még mindig várta egy hajó felbukkanását, és amelyet jól beláthatott az építőtelepéről. Miután legallyazta a fatörzset, nekilátott egy balta segítségével szögletes gerendává faragni azt. Hiába keresgélt a roncsban, nem talált sem szeget, sem csavart, sem furdancsot, de még fűrész sem. Lassan és alaposan dolgozott, úgy rakva össze a hajó részait, mint egy kirakóst. Abban bízott, hogy a vízben átázó és megdagadó fa szolidabbá és vízhatlabbá teszi a hajótestet. Az is eszébe jutott, hogy tűzzel eddze meg a külső részeket, aztán meglocsolja összeillesztés után, hogy szorosabban

álljanak. A fa számtalanszor elhasadt, hol a tűz, hol a víz hatására, de ő mindig újrakezdte, nem érezve fáradságot, sem türelmetlenséget.

A munkálatok során Robinson leginkább a fűrész hiánya miatt szenvedett. Ez a szerszám – amelyet lehetetlen rögtönzött eszközökkel elkészíteni – több hónapnyi, fejszével és késsel való faragást tett volna fölöslegessé. Egy reggel olyan zajra ébredt, amilyent csak működésben lévő fűrész adhat ki. Néha a zaj abbamaradt, mintha a fűrészelő rönköt cserélt volna, majd monoton egyenletességgel folytatódott. Robinson lassan kikászálódott a sziklaüregből, ahová be szokott húzódni aludni, és nesztelenül a hang forrásának irányába lopkodott. Eleinte semmit sem látott, de aztán észrevett egy

pálmafa tövében egy óriási rákot, amely ollóival egy kókuszdiót fűrészelt. A fán hatméternyi magasságban egy másik rák a kókuszok szárát kaszabolta, hogy a földre hulljanak. Az ízeltlábúak nem zavartatták magukat Robinson jelenlététől, nyugodtan folytatták zajos munkálkodásukat.

Mivel nem volt lakkja, de még gyantája sem, amellyel a hajót bekenje, Robinson nekilátott enyvet gyártani. Ehhez

szinte teljesen fel kellett aprítania egy kisebb magyalligetet, amelyet a munkálatok első napján fedezett fel. Negyvenöt napig tartott, amíg az ágakról lehántotta a külső kérget, vékony csíkokra szabdalta a belső héjat. Aztán ezeket a csíkokat egy üstben addig főzte, amíg sűrű, ragacos anyaggá nem olvadtak. Ezt a ragacos folyadékot még úgy melegében rácsorgatta a hajó oldalára.

A **Menekülés** elkészült. Robinson nekilátott összeállítani a rakományt, amelyet magával készült vinni. De hamarosan abbahagyta ezt munkát arra gondolva, hogy helyesebb volna előbb vízre bocsátania az újonnan elkészült alkalmatosságot, lássa, miként viselkedik. Igazából nagyon félt ettől a próbától, amelynek a sikerétől a sorsa függött. Vajon a **Menekülés** ki fogja állni a víz próbáját? Elégge szigetel? Nem fogja elsüllyeszteni az első nekicsapódó hullám? Legrosszabb rémálmaiban a hajót, alighogy megérintette a víz színe, elnyelte a zöld mélység...

Végre rászánta magát, hogy vízre engedje a hajót. Mindjárt rá kellett ébrednie, hogy képtelen a fűvön és homokon át a tengerig vonszolni a hajótestet, amely lehetett vagy ötszáz kiló. Az igazat megvallva teljesen megfeledezett a hajó tengerig való szállításának problémájáról. Ez részben annak volt betudható, hogy túl sokat olvasta a Bibliát, főleg a Noé bárkájára vonatkozó részeket. A tengertől távol épített bárkának egyszerűen csak meg kellett várnia, hogy víz eső és a hegyekből lezúduló ár formájában megérkezzen hozzá. Robinson fatális hibát követett el azzal, hogy nem egyenesen a homokparton építette meg a bárkáját.

Megpróbált gömbfákat csúsztatni a hajótest alá, hogy továbbgörgesse. Meg sem mozdult az egész, csak annyit ért el, hogy sikerült beszakítania a hajó oldalának egyik deszkáját egy emelőnek szánt karóval. Háromnapnyi, teljesen hiábavalóan bizonyuló vesződés után már homályosan látott a dühtől és a fáradságtól. Ekkor arra gondolt, hogy a tengertől egy csatornát ás a bárkái. A csatorna árkába belökhetheti a hajót, és így az elérheti a tengert. Belevetette magát a munkába. Aztán kiszámította, hogy legalább tíz évre lenne szüksége, hogy ezt a tervet kivitelezze. Feladta.

(folytatjuk)

Szőcs Imre fordítása

A római kori gyöngyök rejtélye

Ebben a hónapban néhány gyöngyről mesélek. Ez elsősorban lehet, hogy nem tűnik érdekesnek, de ezek a gyöngyök körülbelül 1800 évesek, és így már mégiscsak megérdemlik a figyelmünket – főleg, hogy a saját dolgaink közül ezeknél sokkal nagyobb tárgyak is képesek időnként nyomtalanul eltűnni. Ezek az aprócska gyöngyök pedig annyi év után is megvannak! Jó, az igazsághoz hozzátartozik, hogy egyszer ezek is eltűntek, és a földben, ásatások során találtak rájuk a régészek, most pedig egy Kolozs megyei múzeum állandó kiállításának a részei. Lehetséges, hogy a mi dolgaink sem tűnnek el örökre, és mondjuk, ezer-kétezer év múlva valaki megtalálja őket?

A kékes és zöldes színű, apró tárgyak római kori, üvegből készült gyöngyök. Ezeket a mai Torda város területén találták, mivel ezen a helyen az időszámításunk szerinti 2. és 3. században, azaz a 100-as és a 200-as években egy Potaissa nevű település, illetve római légiós katonák táborra állt.

A Római Birodalom története visszanyúlik az időszámításunk előttre. Bár a rómaiak többször jártak ezen a vidéken – hol békés szándékkal, hol ellenséggént –, a mai Erdély jelentős részét Olténiával és Bánság keleti területével együtt végül i. sz. 106-ban, a dákok leigázásával hódította meg Traianus császár, és attól kezdve mindez együtt a Római Birodalom Dacia nevű provinciája, vagyis tartománya lett. A rómaiak mintegy 165 évvel később, az i. sz. 270-es évek elején adták fel Daciát és vonultak ki fokozatosan ebből a térségből.

Római kori üvegyöngyök a Tordai Történelmi Múzeum állandó kiállításában (a szerző fotója)

Dacia tartomány fővárosa Ulpia Traiana Sarmizegetusa (Várhely) volt, főbb települései pedig: Apulum (Gyulafehérvár), Ampelum (Zalatna), Napoca (Kolozsvár), Porolissum (Mojgrád), Drobeta (Szörényvár), Dierna (Orsova) és Tibiscum (Zsuppa). A mai Torda helyén elterülő Potaissa azt követően indult igazán fejlődésnek, hogy a Római Birodalom hadseregének egyik egységét, a Legio V Macedonicát (lefordítva: V. makedóniai légió, de ebben a formában kevésbé használjuk) ide helyezték.

Megépült a katonai tábor (castrum) – amelynek romjai a Tordai Történelmi Múzeummal való előzetes egyeztetés alapján szintén látogathatóak –, további épületeket emeltek, illetve a környéken elkezdődött az úthálózat kiépülése, amely lehetővé tette a gördülékeny kapcsolattartást a birodalom központjával. A birodalmi politika, a gazdaság, a kultúra, a divat Dacia provinciában és Potaissában is éreztette a hatását az emberek életének minden területén.

Mindezekből minket most az öltözködési, ezen belül pedig az ékszerviselési szokások érdekelnek, hiszen ezek alapján tudjuk értelmezni a kis gyöngyöket. A római ékszerek között voltak olyanok, amelyek elsősorban gyakorlati célt szolgáltak, például az övcsatok, övveretek és a ruhák összetűzésére szolgáló fibulák. Ezeket, a ruházat részét képező, nélkülözhetetlen darabokat a lehetőségeknek megfelelően természetesen díszítették is. Ezek

Egyiptomi múmiaportré, i. sz. 110–130. Skót Nemzeti Múzeum, Edinburgh

kívül voltak a közvetlenül a testen viselt ékszerek, amelyeknek ugyan nem volt gyakorlati hasznuk, mégis sok mindent elárulhattak viselőjükről: rangját, más emberekhez, csoportokhoz, esetleg egyes istenségekhez fűződő viszonyát. Az amulettek, fülbevalók, nyakláncok és karperecek azért elsősorban mégiscsak szépségükkel, ragyogásukkal, színeikkel tűntek fel.

Ami az ékszerek anyagát illeti, a legnépszerűbbek az aranyból készült darabok voltak – azok számára, akik meg is tudták fizetni. Emellett készültek ékszerek ezüstből, bronzból, sőt, még vasból is. Díszítésükre, kiegészítésükre használtak drágaköveket, állatcsontokat, igazgyöngyöket, ritkábban borostyánt, kagylókat, csigákat, korallokat. Ahogyan a cikkünk tárgyát képező gyöngyök is sejtetik, készültek ékszerek üvegből is – ezt az anyagot vagy drágakövek utánzására használták, vagy egyszerűen önmagáért.

Az üveg előállításával az emberek már jóval a Római Birodalom létrejötté előtt kísérleteztek, viszont a megmunkálását a rómaiak teljesen új szintre emelték. A Római Birodalom területén működtek olyan műhelyek, amelyek az üveg előállítására specializálódtak, sokkal több volt azonban az olyan, amelyben a nagyobb központokból érkezett üveg feldolgozásával foglalkoztak. A kutatók úgy gondolják, hogy ez utóbbi Dacia provinciában is majdnem minden nagyvárosban létezett, sőt, úgy tűnik, hogy Tibiscumban (a mai Karánsebes közelében, Krassó-Szörény megyében) egy olyan is volt, amelyben elsősorban üvegből készült gyöngyöket gyártottak.

A végére hagytam – mintegy meglepetésnek, mert szerintem lenyűgöző –, hogy az i. sz. 2–3. századból maradtak fenn olyan portrék, amelyeknek köszönhetően részleteiben is láthatjuk: a Római Birodalom tartományaiban hogyan viselték

ezeket az ékszereket, illetve ezek hogyan alkottak egységet a különböző ruhákkal, viseletekkel. Hozzáteszem, hogy a megőriztetett személyek a társadalom tehetősebb rétegeihez tartoztak, Daciában, így Potaissában is ezeknél egyszerűbb öltözetekre, ékszerekre kell azért gondolnunk. Az ábrázolások egyik csoportját a mai Egyiptom területén talált, úgynevezett fajumi múmiaportrék alkotják, amelyek abban az időben készültek, amikor a térség szintén római uralom alatt állt. Egy ilyen múmiaportré fényképét a Tordai Történelmi Múzeum is beemelte az állandó kiállításba, így én egy másikat mutatok példának. A múmiaportrékon kívül a mai Szíriában, Palmürában feltárt, aprólékosan kidolgozott sírszobrok őrzik nemcsak az elhunytak, de a római kori ékszerek emlékét is.

Te viselnél ilyen üvegyöngyökből fűzött nyakláncot?

A gyöngyöket itt tudod megnézni: Tordai Történelmi Múzeum, állandó kiállítás (401154 Torda, B. P. Haşdeu utca 2., nyitva keddtől szombatig 9 és 17 óra között, további információk itt: <https://muzeulturda.com/>).

Ismeretlen palmúrai nő sírszobra, i. sz. 2–3. század, Iztambuli Régészeti Múzeum

A Szín-téren:
Henrique
Oliveira
brazil művész

Fában zseni

„TÉRJÜNK VISSZA AZ ESZÜNKHÖZ.
AZT HISZEM, EZ HIÁNYZIK MA
A VILÁGNAK.”

„VALAMIKOR FESTÉS HELYETT (SAK
ÖSSZEFOLTOTZTAM KÉT RÉGI, RÉTEGELT
LEMEZT, ÉS ELKEZDTEM ÉRDEKLŐDNI
A FELÜLETEK IRÁNT.”

Az ember nem fa, nincs gyökere, szabadon járhat-kelhet. A fa szimbóluma tiszteletet ébreszt bennünk, ősiséget, isteni titkokat sejtet. Születik, bimbózik, majd tekintélyes öregkort élhet meg, akár az ember. Van lelke. Az életfa, világfa jelkép az egyik legősibb motívum, de vajon ki/mi volt előbb, az ember vagy a fa?

Úgy érzem, lennék fa egy darabig, belekerülve egy természetes körforgásba állapotoknak adnék otthont, az élővilágnak eleséget, oxigént a lélegzőknek, árnyékot a pihenőknek, de aztán attól félnék, hogy egyszer csak kivágnak. Ha kidöntene a szél, azt már másképpen élném meg. Képzetelemben vagány bútordarab is lehetnék – vagy akár szobor.

Henrique Oliveira munkái lenyűgöző, fából készült alkotások, amelyek az épített környezet és a természet ereje közötti kölcsönhatást jelzik, padlókból, bejáratokból és bútorokból törnek elő. Újrahasznosított faanyaggal, préselt lemezekkel dolgozik. Lelket lehel abba az anyagba, amelyet az emberek egyszer már felhasználtak, aztán kidobtak. Ő pedig újraéleszti a művészete által.

Sokrétűen hat ránk, ahogy dolgozik: először a méretes arányokkal kápráztat el, kígyózó ágak kúsznak a tereken vagy terekben, aztán megtapasztalhatjuk, milyen a lefektetett, égis erő fák belsejében sétálni, megsimogatni belülről-kívülről, beszippantani az illatukat.

Azt az illúziót keltik bennünk ezek a művek, hogy amit látunk, tapasztalunk, az egy nagy

egész kis része, hiszen úgy néz ki, mintha a munka betörne a térbe az egyik falon, és húzna is el a másikon át. Ezek a mitikus kreációk párbeszédben állnak azzal a térrel, amelyben elhelyezi őket. Las Vegasban egy szálloda mennyezetére épített szobrot – mintha egy óriásfa gyökereit látnánk alulról!

Expresszív, végletekig felfokozott formavilágot talál ki, amelyet asszisztensekkel együtt épít meg napokon keresztül. Jó buli lehet, szívesen részt vennék benne. Benti térben káprázatos, szabadtéren lélegzetelállító. A franciaországi Nantes városának egyik fontos terére helyezték el egy föld alól feltörő életfát, amely a téren átkúsza, ága-bogaival mintha az épületbe törne be. Az emberek körbesétálhatják ezt a felkavaró és egyben ragyogó munkát, és különböző forgatókönyveket találhatnak ki a helyzetre. A természet visszaveszi a hatalmat? Fába öltözött földönkívüliek támadják meg az emberiséget? Az alkotót egy 1982-es, Werner Herzog által jegyzett játékfilm ihlette meg, amelyben az elszánt főhős egy operaház felépítését tűzi ki céljául az esőerdőben. Oliveiránál a fordított történetet látjuk.

Szóval mi is az üzenetük ezeknek az ágas-bogas munkáknak? „Nyitottak az értelmezésekre – mondja. – Művészeti iskolába jártam, ahol megtanultuk, hogy a művészetnek nincs haszna, így tulajdonképpen nincs is rá szüksége a világnak. De nekünk foglalkoznunk kell vele, és akkor az emberek akár még élvezhetik is.”

Mind a világítótorony őrei vagyunk

Folytatjuk ebben a lapszámunkban a HUBBY, azaz a Magyar Gyermekkönyv Fórum által díjazott könyvek szemlélését, hiszen maradt még néhány igazán fontos és izgalmas szöveg, amelyet megmutathatunk.

Éjjel, amikor teljesen sötét van, kevés a fogódzónk a tájékozódáshoz. Ha városban lakunk, akkor nincs nagy vész, az utcalámpa fénye valamennyire biztosan besüt a szobánk ablakán. Ha falun, akkor kevésbé. Ha a nyílt tengeren vagyunk, mondjuk, egy kalózhajón, akkor a hold fénye mutat majd utat az éjszakában. A világítótorony is ezt a célt szolgálja: segítségével a hajók megtalálják a kikötőt, kikerülve az esetlegesen útjukba kerülő sziklákat. Minden este sötétedéskor a kikötőkben felgyúl a fény, áthatja a sötéten és utat mutat. Életünk folyamán sok ilyen, utat mutató fény jelenik meg. Kérdés, hogy észrevesszük-e, felismerjük-e.

Az egyik tárgyalt regény egy olyan kislányról szól, aki fiatal kora ellenére igencsak fontos feladatot lát el. Ő gyújtja fel a világítótorony fényét minden áldott este. Balássy Fanni főhőse *Bocs, hogy élek* című könyvében bár nem világítótoronyőr, nap mint nap keresi azt a fogódzót, amelyben megkapaszkodhat a bocsánattengerben, ahová a társadalom kítaszítja. Akár Emilia, Annet Schaap főszereplője is lehetne az a felnőtt, aki Balássy könyvéből kiszól: bocs, hogy élek!

ANNET SCHAAP

Emilia és a tenger fia

A szerző rajzaival / Fordította Rádai Andrea

Abszolút Könyvek / Pagony Kiadó, 2023

A holland író és illusztrátor regénye különdíjat kapott műfordítás kategóriában. A kiadó honlapján, a pagony.hu-n egy beszélgetést olvashatunk, amelyben Rádai

Andrea fordító (akinek egyébként a *Rókaszolt a Margitszigeten* című könyve ugyancsak HUBBY-küldődíjat kapott illusztráció kategóriában) kérdezi a könyv szerzőjét. Az interjúból többek között az is kiderül, hogy Schaap előbb volt illusztrátor, mint író. Ha viszont alkot, egy időben csak egyik szerepben tud jelen lenni. Ezt a művét előbb megírta, a képek később készültek hozzá. A kötet már több mint húsz nyelven megjelent, 2018-ban elnyerte a holland Év Gyermekkönyve Díjat.

Emilia, vagy becenevén Lámpácska, egyedül él apjával, Augustussal a világítótoronyban. A tízévesforma kislány élettörténete fokozatosan mutatkozik meg. Kezdetben annyit tudunk róla, hogy apja elveszítette a fél lábát, így nehézkessé vált számára, hogy minden este megmássza a világítótorony hatvanegy lépcsőjét. A feladat Lámpácskára hárul. A kislány fiatal kora ellenére olyan feladatot lát el, amely óriási felelősséggel jár. A világítótorony fényének minden este fel kell gyúlnia, különben végzetes katasztrófa történhet. Mondanom sem kell, hogy ez a regény elején be is következik: egy viharos éjszakán elfogy a gyufa, és a sötétben zátonyra fut egy hajó.

Számos gyerekkönyvben a főhős szabad és az igazságot kimondó karakter. Annet Schaap saját elmondása szerint nem ilyen gyerek volt. Nála a dolgok inkább belül zajlottak, mint kívül.

A főhős becenevéről nem derül ki, hogyan és miért kapta. Egy dolgot viszont megtudunk: ez a túl korán felnőni kényszerült kislány a viszontagságok ellenére is ragyog, harcol. Küzd a fényért, az életéért és nem utolsósorban másokért. Emilia elveszítette az édesanyját, így minden feladat rá hárul: lámpagyújtás, gyufa beszerzése, az apja gondozása. Lámpácska karakterével könnyű együttérezni. Jómagam is, nagyobb testvér lévén, sokszor cipeltem olyan terheket, amelyek nem gyermek vállára valók. Ez nevezhető akár nemzedékeken átívelő problémának is, amely napjainkban oldódni látszik. Régen még természetes volt, hogy a nagyobb testvérek nevelik a kisebbeket. Ma már ez a megoldás kérdéseket von maga után.

Lámpácskát luciferi karakterként is elképzelhetjük. Lucifer latinul „fényhozót” jelent, a görög és római költők a Vénusz bolygót illették ezzel a névvel. Gyakran férfialakként képzeltek el, aki fáklyát tart a kezében, azzal világít. Egy lény, aki azokra a sötét helyekre is bevilágít, ahová nem

szívesen irányítjuk figyelmünket. Akárcsak Lámpácska: félelmei ellenére is bemegy oda, ahol a szörny lakik. Kiszabadítja azt – szó szerinti és képletes értelemben is. Lényétől azok a szereplők is megpuhulnak, akik kezdetben ridegek és ellenszenvesek. Persze, Emilia is csak egy halandó: ő sem törhetetlen, néha egész közel áll ahhoz, hogy feladja. De az isteni gondviselésnek vagy talán halott édesanyja odaátról is óvó tekintetének köszönhetően mégis túlél, küzd, átvészsel, megbocsát. Megbocsát az apjának, aki nagyon keményen bánik vele, és egyszer arcon is üti botjával. Megbocsát barátjának, aki dühében ugyancsak kárt tesz benne. Megbocsát a tanítónőnek, aki elhítheti önmagával is, hogy csak Emilia javát akarja, bánásmódja ezzel szemben arra enged következtetni, hogy önmagát szeretné a megmentő szerepében látni.

BALÁSSY FANNI

Bocs, hogy élek

Korbuly Ági rajzaival

Tilos az Á könyvek, 2023

Balássy Fanni *Bocs, hogy élek* kisprózája Korbuly Ági rajzaival HUBBY-küldődíjat kapott illusztráció kategóriában. Olyan ez a kötet, mint egy slamregény. Megmondó, nyers, húsba vágó nagy igazságokat az arcodba toló, pofátlanul őszinte.

„...Először sírsz fel. Anyád néhány pillanatig könnyes szemmel, megilletődötten szorít magához, aztán felszáll a rózsaszín köd, a bömbölés egyre élesebbé válik, és ösztönösen csitítgatni kezd, hogy ne ordíts, nem szabad, ne zavard az osztály rendjét, ne bosszantsd a doktor urat. Ébredező tudatod mit sem sejt még a külvilágból, de anyád első intésére az önkéntelenül magával ragadó szabadkozás és szégyenkezés keveréke olyan, akár valami drog, érzed, hogy most már sosem lesz leállás, elindulsz a bocsánatlejtőn. Egy életre fejedbe verik a szót, aztán szinonimáival kavargják az állóvizet, elnézést kérek, ne haragudjon, bocsásson meg, pardon...” (11. o.)

A fenti idézet kellőképp tükrözi a mű központi gondolatát, amely az egész szövegen végigvonul: gyerekkortól a kamaszkoron át a felnőttkorig szorongani, bocsánatot kérni, szabadkozni. De miért is? Végtére ha a boldogság a cél, akkor az is fontos, hogy ki merjük mondani a kimondhatatlant, meg merjük fogalmazni a megfogalmazhatatlant. Balássy Fanni könyve tabudöntőgető. Öniróniával és fanyar humorral vezeti az olvasót.

„Felnőtt vagyok. Felnőtt, aki nem tudja megkülönböztetni a vízórát a gázórától. (...) Felnőtt, aki képtelen nemet mondani.” (65. o.)

Egyszerre nagyon általános, s mégis bárki könnyen azonosulhat az egyes szám első személyű elbeszélővel.

Nem csak lázad és harcol: megoldásokat, megküzdési módokat kínál. Nemcsak panaszkodik, hanem ötletekkel is előrukkol. Az élet igazán fontos kérdései mind-mind helyet kapnak a könyvben. Közéleti, aktuálpolitikai eseményekre is reflektál, mint például az ukrán háború és a török földrengés, illetve a média mérhetően káros hatásai sem maradnak említés nélkül: „Azt bizonygatod, hogy a szépség belülről fakad, majd külön iparágat építesz a külsőségekre?” (23. o.)

És tudjátok, mi a legszuperebb az egészben? Hogy mindeközben egy igencsak rövid, illusztrációkkal teletűzdelt könyvről mesélek itt nektek, amelyet egy délután alatt el tudtok „fogyasztani”.

A *Bocs, hogy élek* egy koktéllhoz hasonlítható: van benne egy kicsi ebből, egy kicsi abból, és a végeredmény, hát... Kíváncsi vagyok, ki hogyan érzi magát tőle majd, mert nekem feloldozást adott. „Miért kellene többnek mutatnom magam annál, ami vagyok?” (32. o.) Lehet, hogy szorongást kelt. Vagy az is lehet, hogy a probléma-tenger konkretizálása után megjön a várt feloldozás, és már nem fogsz azért is bocsánatot kérni, hogy a lábadra léptek.

Az életeket átszövő háló

Cimbi világa is része a társadalomnak, ahogyan minden gondolat, tárgy, intézmény, szokás, szabály, lény is. Mindannyiunk viszonya a társadalommal nagyon sokrétű. Hatunk rá és visszahat ránk, alakítjuk és alakít bennünket, változik attól, hogy változunk, és változunk attól, hogy változik. Ennek a kacifántos dinamikának a tanulmányozása segíthet eligazodni az emberi kapcsolatok összetett szerkezetében, és rendszerben láttatni azt, ahogyan formálódik a viselkedésünk, a hitünk, az értékrendszerünk és a tudásunk. Érdemes, hiszen ha sikerül mélyebbre néznünk a társadalom szövetébe, könnyebben találunk magunknak helyet benne, hogy jobba is tegyünk azt.

Az új rovat bevezető részében megvizsgáljuk, hogy mi is a társadalom, melyek az összetevői, és milyen hatással van az emberi élet különböző tereire, hogy a későbbiekben a társadalmi problémák mélyére áshassunk, és végül együtt gondolkodhassunk a társadalom jobbá tételéről.

Miből áll a társadalom? Képzeld el úgy, mint egy hatalmas hálót, amely minden embert összeköt. Az emberek az iskolában, a családban és még azok is, akik a világ másik felén élnek, mind a részei ennek. Amikor bizonyos szabályokat követünk, vagy közös kultúrán – mint például a nyelv, az ételek, a zene vagy a hagyományok – osztozunk, segítünk felépíteni és fenntartani a társadalmat. De ez nemcsak arról szól, hogy kijövünk egymással, hanem arról is, hogyan oldjuk meg a problémákat, hogyan hozunk döntéseket, és hogyan alkotunk rendszereket az együttélésre.

A társadalom olyan egyének csoportjaként határozható meg, akik többé-kevésbé közös területen osztoznak (akár csak virtuálisan is), és kölcsönhatásban állnak egymással. Az emberi kapcsolatok, a normák és az intézmények bonyolult hálózatként irányítják a viselkedésünket és cselekvésünket, valamint azt, ahogyan élünk.

Talán ezek alapján úgy hangzik, hogy a társadalom egy mumus, amely egy sötét szobából irányít bennünket. De nem az, hiszen az egyéneknek, a kis- és nagyközösségeknek és az intézményeknek is felelősségük van az alakításában.

Ez a rovat különböző társadalmi problémákon és kérdéseken kalauzol végig benneteket az év során. Ahhoz, hogy mélyre tudjunk ásni majd ezekben a témákban, most megismerkedünk néhány kulcsfogalommal.

Kultúra

A társadalom egyik alapvető építőköve. Ebben az összefüggésben nemcsak a művészetekre, zenére vagy a hagyományokra vonatkozik, hanem magában foglalja a különböző gondolkodásmódokat, viselkedési mintákat, szokásokat és azokat az írott és íratlan szabályokat, amelyeket az emberek követnek együttélésük során. A kultúra egy olyan közös keret, amely meghatározza, hogyan kommunikálunk, mit tartunk fontosnak és milyen értékeket követünk. Minden

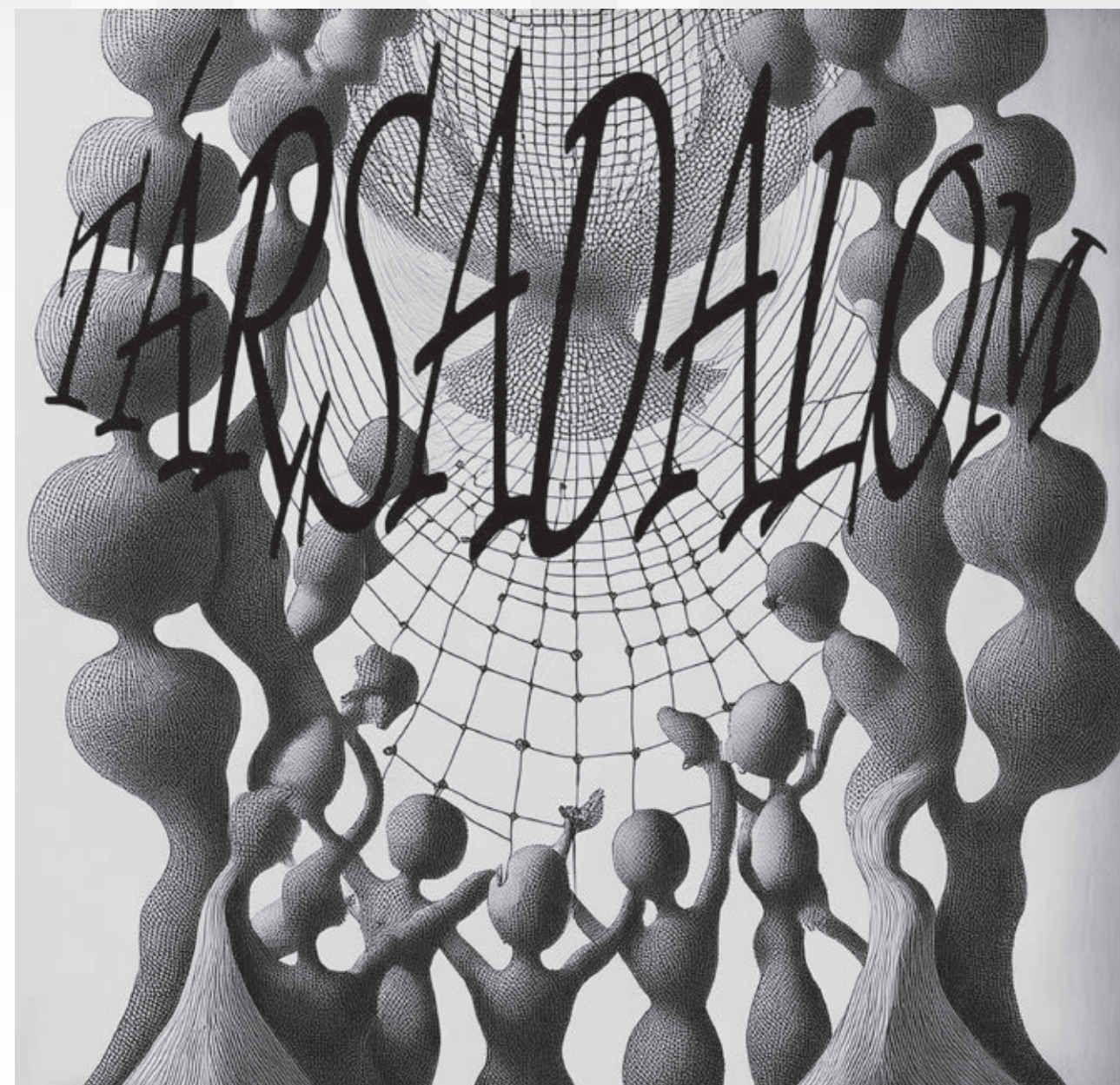
társadalomnak saját kultúrája van, de a globalizáció hatására ezek egyre inkább találkoznak, ami gazdagítja a társadalmi tapasztalatokat, ugyanakkor kihívásokat is jelenthet a kulturális különbségek kezelése terén.

Társadalmi normák

Ezek az előbb említett írott és íratlan szabályok, amelyek meghatározzák, hogyan kell viselkedni egy adott társadalomban. Lehetnek formálisak, például törvények és jogszabályok, vagy informálisak, mint a mindennapi udvariassági szokások. A társadalmi normák biztosítják a közösségek működését, és segítenek fenntartani a rendet. Például az, hogy a buszon nem ülünk rá egy másik emberre, vagy sorban állunk a boltban, szintén norma, amely az adott társadalom tagjai számára természetes. Amikor valaki megszegi, szembesülhet azzal, hogy mások elítélik (akár egy szúrós nézés erejéig is), és különféle büntetésekkel is szembe kell néznie. A normákról alkotott kép nagyon sokféle, sokan kritizálják a normarendszernek való megfelelés szükségességét, de erről majd később lesz szó.

Társadalmi intézmények

A társadalom szerkezetét igyekeznek egyben tartani és szabályozni: ilyen a család, az oktatás, a vallás, a kormány, a gazdaság és az egészségügy is. Mindezek alapvető szerepet játszanak abban, hogyan szerveződik és működik a társadalom, tehát felelősségük is, hogy ezeken a területeken olajozottan működjön a gépezet. Egy ideális világban ezeknek az intézményeknek az

egyenlőség és igazságosság az alappillérei. Például a közoktatásnak és az iskolának felelőssége, hogy mindenki számára hozzáférhető, minőségi oktatást nyújtson. Amennyiben ez nem történik meg, az adott iskola problémás a gépezetben, veszélyezteti a társadalom fenntarthatóságát és működését.

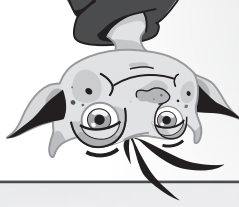
Társadalmi rétegek, osztályok és egyenlőtlenségek

Azzal kapcsolatban, hogy a társadalomban mi alapján kerülnek különböző csoportokba az emberek, a két jól ismert és sokat emlegetett elmélet a rétegződés-, illetve az osztályelmélet.

Előbbi szerint a társadalom tagjai rétegekbe sorolódnak olyan tényezők alapján, mint a gazdasági helyzet, az oktatás szintje, a foglalkozás, a származás vagy akár a nem. Ezek a társadalmi rétegek határozzák meg, hogy milyen lehetőségekkel rendelkezik valaki, milyen erőforrásokhoz fér hozzá, és milyen szerepet tölt be a társadalomban. Egyenlőtlenségről akkor beszélünk, amikor ezek a csoportok nem egyenlő eséllyel indulnak, és bizonyos csoportok előnyösebb helyzetben vannak, mint mások.

Az osztályelmélet azt mondja, hogy a társadalom két nagy csoportból áll: a munkásosztályból és

a burzsoáziából. A burzsoázia az emberek azon csoportja, akik rendelkeznek tőkével (céggel, gyárral, földdel, erőforrásokkal), a munkásosztálynak pedig erőforrások híján a munkajét kell eladnia a tőkésosztálynak, és ebből teremt pénzt a megélhetésére. Ez a viszony alapvetően egyenlőtlen, és a tőkésnek kedvez, a burzsoázia a kizsákmányolók csoportja, a munkásosztály pedig a kizsákmányoltaké. Az elmélet szerint addig nem lesz egyenlőség, amíg ez a két csoport szemben áll egymással.

A társadalmi szerepek és státusz

A társadalomban minden egyén különféle szerepeket tölt be, amelyek meghatározzák viselkedését és a másokkal való interakcióit. Ezeket a szerepeket nemcsak az életkor, a nem vagy a foglalkozás határozza meg, hanem olyan tényezők is, mint a családi kapcsolatok (például gyermek, szülő, testvér) vagy a társadalmi helyzet (diák, tanár, vezető). Minden szerephez társulnak elvárások, amelyeket a társadalom támaszt az egyénnel szemben.

A társadalmi státusz azt jelenti, hogy az egyén hol helyezkedik el a társadalmi ranglétrán. Egy magas státuszú személy, mint egy politikai vezető vagy híres sportoló, több tiszteletet és befolyást élvezhet, míg mások kevésbé előkelő státuszú szerepekben találják magukat. A társadalmi ranglétra és a státusz is gyakran vitatott kérdés, manapság a hierarchikus gondolkodás helyett gyakran találkozunk nézetekkel, amelyek a horizontális, a nem alá-fölé rendelő viszonyokban hisznek. A társadalmi berendezkedés számos területen státuszalapú.

Közösségek

Ezek olyan csoportok, amelyek alapja lehet a közös érdek, érték, a barátság, a családi kötelek vagy a társadalmi helyzet. Fontos szerepet játszanak abban, hogy megtaláljuk a helyünket a társadalomban és támogatást nyújtunk egymásnak. Ezek a csoportok lehetnek formálisak, mint amilyen egy munkahelyi csapat vagy egy sportklub, de lehetnek informálisak is, mint a baráti társaságok vagy közösségi csoportok. A közösségek biztosítják az összetartozás érzését, és lehetővé teszik, hogy emberek egy bizonyos csoportja dolgozzon közös célok elérésének érdekében.

Társadalmi mobilitás

A társadalom folyamatosan változik és fejlődik. A társadalmi mobilitás arra utal, hogy egy egyén vagy csoport képes-e mozogni a társadalmi rétegek között. Például ez történik akkor, ha valaki, akinek a szülei nem tanultak tovább, a

családból elsőként szerez diplomát. Ez a mozgás történhet gazdasági okok miatt (például egy jobb álláslehetőség) vagy az oktatás, kapcsolatok, esetleg más, életkörülményeket megváltoztató helyzetek révén is.

Hatalom és politika

A hatalom központi szerepet játszik abban, hogy ki hozza a döntéseket és ki képes befolyásolni másokat a társadalomban. A politikai rendszerek különböző módon szabályozzák a hatalom elosztását és használatát. A jól működő demokratikus rendszerekben például a hatalmat a nép választott képviselői gyakorolják, akik valóban a népet képviselik, míg más rendszerekben a hatalom kevesek kezébe összpontosul. A hatalomhoz való hozzáférés vagy annak hiánya gyakran meghatározza, hogy kik hozhatják meg azokat a fontos döntéseket, amelyek befolyásolják a társadalmat, és kik maradnak ki ezekből a folyamatokból.

Globalizáció

Az egyik legfontosabb modern társadalmi jelenség a globalizáció, amely a világ országainak, kultúráinak és gazdaságainak egyre szorosabb összefonódását jelenti. Ez lehetőségeket nyit meg, például a gyors információáramlást, új technológiák elterjedését és a nemzetközi együttműködést, de kihívásokat is teremt, mint például a kulturális egyeneműsítés, gazdasági egyenlőtlen-ségek és a helyi közösségek háttérbe szorulása.

Azt már biztosan értjük, hogy a társadalom az a környezet, amelyben élünk, és amely hatással van ránk, a barátainkra, a családjunkra, valamint kis- és nagyközösségeinkre egyaránt. Ebben a fajta együttélésben számos társadalmi probléma üti fel a fejét. Vannak közöttük olyanok, amelyekkel a társadalom évezredek óta küzd (pl. szegénység, egyenlőtlen-ségek, hatalmi visszaélések), és vannak olyanok, amelyek nem olyan rég jelentek meg (pl. globalizáció).

A következő hónapokban egy-egy társadalmi problémával ismerkedünk meg, és azzal kapcsolatban járunk körül egyéni és rendszerszintű értelmezési lehetőségeket.

Határainkról

Bizonyosan kiderült eddig a rovat rendszeres olvasói számára, hogy én mivel is foglalkozom: kamaszoknak tartok drámafoglalkozásokat. Kis közösségünk az őszinteségen és elfogadáson alapul, ezért sokszor olyan kérdésekkel érkeznek a diákjaim, amelyek nagyon elgondolkodtatnak. A KamaszOk cikkeinek inspirációja tehát legtöbbször töletek, kamaszoktól ered. Ha szeretnél virtuálisan csatlakozni ehhez a beszélgetéshez, esetleg van olyan téma, amely nagyon foglalkoztat mostanság, szkenneld be a telefonoddal ezt a QR-kódot, és a kérdőív segítségével névtelenül írhatok neked!

Néhány éve írtam egy cikket a kamaszkori határfeszítésről, mostanában viszont az ellentéte kezdett el foglalkoztatni: a határaink észlelése és meghúzása. Sokszor panaszkodnak a diákjaim arról, hogy túlvállalják magukat, programról programra szaladnak, túlstimuláltak, nehezen tudnak pihenni, és ezeket a problémákat én is érzékelem a saját életemben. Nézzük hát meg, hogyan lehet egészséges határokat felállítani!

Énhatárok – mik ezek?!

Az énhatárok olyan tudatos vagy tudattalan jelzések önmagam és a külvilág felé, amelyek segítségével megakadályozom, hogy bárki olyan dolgokat erőltessen rám, amiket nem szeretnék. A gyenge énhatárokkal rendelkező emberek belső alapgondolata az, hogy „én nem vagyok fontos, legyen úgy, ahogy szeretnéd, nekem mindegy, a lényeg, hogy te jól érezd magad” (és halkán, szinte önmagának sem hallhatóan teszi hozzá az illető: mindezt azért mondja vagy sugallja, hogy elfogadják, szeressék őt). A másik véglet természetesen az önzés, amikor az illető csak úgy és csak azt hajlandó tenni, ahogy és ami neki jó, és ebben egyáltalán nem játszik közre az, hogy a környezetére ezek a döntések milyen hatással vannak. A kamaszkor a szélsőségesség himnuszát zengeti, mégis, ugye belátod, hogy az arany középut lenne itt is hasznos...

Miért fontosak?

Határaink felállítása és védelme alapvetően dönti el, hogy milyen kapcsolatban vagyunk saját magunkkal, illetve a külvilággal. Ehhez természetesen először azt kellene tudatosítani, hogy mi az, ami számodra komfortos és oké, illetve mi az, ami kényelmetlen, fárasztó, esetleg nem önazonos. Ha ezt a határt el szeretnéd képzelni, akkor szerintem megjelenik lelki szemeid előtt a tested körvonala, és azon belül vagy épp azon kívül egy auraszerű kör. Elképzelhető, hogy valaki „énje” egészen bent helyezkedik el a testében, a gondolatai vagy a szíve jelképezte helyen, és természetesen ismerünk olyanokat is, akikhez néha közeledni is kifejezetten nehéz.

Mikor alakulnak ki?

„Adj egy puszit a néninek! Na, ne légy rossz, adj neki egy puszit!” – szerintem nem nagyon van olyan gyerek, aki ne hallotta volna ezt a mondatot. A kisgyerekek először az anyukájukkal tapasztalják meg, hol kezdődik a saját testük és akaratuk, az óvoda pedig további lehetőségeket nyújt arra, hogy felfedezzük a világot. Azonban az első hét év zsigeri mélységekig alakítja az ember további, világhoz való viszonyulását. Ha az óvó nénik, esetleg a gyereket körülvevő felnőttek nem veszik figyelembe az általa jelezni kívánt határokat, akkor úgy rögzülhet ez a tapasztalás benne, hogy hiába mondja, hiába jelzi, ha valami sok vagy kevés neki, ez úgysem fontos a környezetének. Esetenként úgy is érezheti magát, hogy ő csak akkor értékes és szerethető, ha beletörődik a környezete által elvárt dolgokba, akkor is, ha ezzel ellentétesen döntene.

A kamaszkor a másik nagy ugródeszka, ugyanis ilyenkor – ideális esetben legalábbis – elindul a szülőkről való végző leválás. A fiatal elkezd keresni, ki ő, és milyen szerepet tölt be a világban, emiatt egyre inkább a kortársai válnak számára fontossá, és ezért egyre távolabb kerül a családtól.

Honnan tudhatod, hogy dolgoz van saját határaid meghúzásával?

A következőkben összeírtam néhány mondatot, ezek mentén ellenőrizheted, hogyan állsz ezzel.

- Nem mered elmondani a véleményed, mert úgy érzed, az őszinteséged bántó lehet mások számára.
- Habár lenne saját preferenciád (milyen zenét hallgassatok, hova menjetez délután), mégsem mondd el a barátainak, hogy neked mi lenne jó.
- Gyakran engedsz vitákban csak azért, hogy ne legyen belőle konfliktus.
- Nem mered jelezni a környezetnek, ha valami kényelmetlen számodra.
- Sokszor mondasz igent akkor is, ha minden porcikád nem met mondana.

Hogyan közöld a határaidat tisztán, érthetően és kedvesen?

Nulladik lépésként természetesen azt javasolnám, először tapasztald ki, hol vannak a saját határaid. Nagyon szerettem, amikor a jógaoktatóm azt mondta egy-egy gyakorlatnál: ne megszokásból csináljuk, hanem kérdezzük meg a mai testünket, mire vágyik. Ugyanezt tudom neked is tanácsolni. Vannak napok és napok, néha több csendre és békén hagyásra vágyunk, néha többet kibírunk.

Ha megtörtént ez a befelé figyelés, és tudod, hogy ami következik, az számodra nem oké, használhatod a következő mondatok változatait:

A függetlenségre, a titkokra való igény ebben az életkorban esszenciálisan fontos, ezért jó, ha ezt tiszteletben is tartják a kamaszt körülvevő felnőttek. Ebben az életszakaszban néha nehezen tudatosítjuk, hogy mi az, amit én magam szeretnék, és mi az, amit azért teszek, hogy a környezetem elfogadjon.

Biztosan ismertek olyan embereket, akik hajlamosak kaméleonként viselkedni, azaz mindig felveszik a környezetük értékrendjét, szokásait, beszédstílusát stb. Ezt bizonyos mértékben mindenki csinálja, hiszen természetes, hogy más arcot mutatom a barátaim körében, az iskolában a tanárok előtt vagy épp otthon. Baj csak akkor van, ha közben nincs egy középpont, egy ÉN, amelyhez mindig visszatérhetek – vagy amelynek a hangjára hallgathatok, amely sűg, ha túl messzire mentem.

- Gyakran mész el olyan programokra, vállalsz el olyan feladatokat, amelyeknek semmi köze nincs hozzád.

Természetesen léteznek olyan helyzetek, mint például egy friss barátság, kapcsolat, iskolaváltás vagy más olyan életesemény, amelyek befolyással vannak az éhatárokra, így ezek néha élesebbé, néha pedig elmosódottabbá válnak. Ez szintén normális, mégis, ha általánosságban próbálsz a fenti mondatokra válaszolni, és többnyire igennel válaszolnál, vagy van olyan állítás, amely szinte kivétel nélkül mindig megismétlődik, akkor dolgoz van a ezzel a témával.

- Ne haragudj kérlek, de tegyük át máskorra ezt a programot, ma ... (hangulat megjelölése, például fáradtság, levertség) érzem magam.
 - Értelek téged, de kérlek, próbáld te is megérteni az én álláspontomat.
 - Számomra kellemetlen/fájdalmas/bántó, amikor ezt mondd/teszed.
 - Nem tartom viccesnek, kérlek, hagyd abba.
- Hidd el, attól, hogy ezeket a határokat jelzed, nem leszel se bunkó, se önző. Az egészséges éhatárok felállítása az önszeretet egyik lényegi lépése. **Csak bátran!**

Térerő nélkül, szabadon 2.

Amikor a telefon csak zseblámpa

Októberi lapszámunkban már írtunk az idei nyári Cimborák Műhelyről. Tavalyi pályázataink nyerteseivel 2024. július 1. és 5. között az erdővidéki Setétpatak Panzióban voltunk együtt a közös alkotás, az egymástól tanulás jegyében. Az elszigetelt, erdőölelte táborhely nagy ajándéka volt a telefonos térerő hiánya, ez nagyban hozzájárult a bensőséges hangulathoz, ahhoz, hogy egymásra

tudjunk figyelni. És amit napközben elkezdtünk, az alkotás a műhelyekben, az egymástól tanulás vacsora után is folytatódott. Az időjárás két estét engedett a szabadban, tűz mellett eltölteni. Amikor besoroztunk a házba, filmet néztünk, társasjátékoztunk vagy kincset kerestünk.

Már az első esti tábortűz igazi csapatmunka eredménye volt. A fát magunk gyűjtöttük a közeli domboldalról, messzebb nem merészkedtünk a medvék miatt. Fagyűjtés közben rájöttünk, hogy nem minden, földön heverő fa megfelelő tábortűznek. Szerencsénkre voltak, akik nem először találkoztak fejszével. Az ügyes „favágóktól” tanultunk bánni ezzel az eszközzel.

A tűz körül széki, feketelaki, ördögösfüzesi népdalokat tanultunk, de minden nótát elfűjtünk, ami eszünkbe jutott. A telefonok csak két okból kerültek elő: zseblámpaként, hogy a sötétben is tudjuk olvasni a dalszövegeket, és le tudjuk fotózni azoknak, akiknek nem jutott a nyomtatottból.

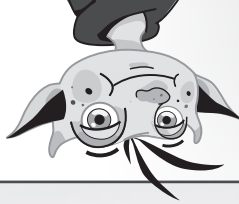
A Cimborák Kaláka Műhely záróakkordja a csütörtök esti tábortűz és tánc ház volt, ahol igazi zenekar húzta nekünk a

talpalávalót. Gyorsan megtaláltuk a közös zenei és táncnyelvünket a felcsíki, marosszéki dallamokban, táncokban.

A kászoni néptáncos cimborák vezetésével táncoltuk körbe a tüzet. Megtanították a felcsíki hejsza cepper, golyás, zsidós lépéseit. Mindenkit rávettek a táncra. Amikor besötétedett, a panzió terasza igazi tánc ház helyszíne lett. A kászoniak ropták a vajdaszentiványi fordulót, a mezősgé csárdást. A táborzáráskor elmondták, hogy nagyon ritkán adódik lehetőségük élő zenére táncolni.

Zayzon Ágnes

Kígyó, kígyó!

Vízisikló

Szeretem a településhez közeli, nem túl nehéz túrákat, mert ilyenkor több idő jut a természet megfigyelésére, nem kell rohanni, van idő nézelődni, kutakodni.

Nemrég egy nyár végi séta is ilyen volt. Előre megtervezett, tizenhat résztvevővel, többségük fiatal, jó kondiban lévő diák. Bár kissé felszakadozott a csapat sorrendje az első kapaszkodón, ami érthető az augusztusi kánikulában, azért hamar felértünk a domb tetejére, a Kilátóhoz. Onnan pedig látszik „az egész világ”. Miután körbekémleltük a tájat, a Kárpátok távoli csúcsait, bemenekültünk a meleg elől az erdőbe. Itt lehetne és kellene tanítani az időjárást, a mikroklimát, a fák szerepének fontosságát. Jólesett az árnyék, a bükkösök lombkoronája már összezáródott, a nap égető sugarai nem zavartak tovább. A turistajelzések újak, jól lehet követni őket, könnyű séta állt előttünk. A terv az volt, hogy az erdőben elmenni a tóig, fürödni, enni, majd délutánra hazajönni.

Az erdőben is elég szárazság volt, csak a mélyebb gödörökben állt még a víz, így nem szalasztottam el egy bámészkodó sárgahasú unkat – tudom, ez mindig tetszik a fiataloknak. Sárga foltos hasát mutogatja, lábait szétfeszíti, ez az unkarreflex. Ma is tanultunk valamit. Aztán jön a matek: hány lábujja van egy sárgahasú unknak? Megoldás a beszámoló végén 😊! Csak vicceltem, most nyomban jön a válasz: 5–5 a hátsó lábakon, 4–4 az elsőn. Tehát 18.

Unkavizsgálat után továbbmegyünk, a szárazság ellenére találunk néhány keserűgombát, de nem szedjük le őket, most nem ilyen céllal túrázunk. Még egy ereszkedő, és ott is vagyunk a tónál. Ekkor azonban valaki felkiált: kígyó, kígyó! Néhány fiú előkapja a telefonját, fényképezi a riadt, menekülő hullót, én rohanok, hogy lássam, milyen kígyóról van szó. Megpillantom, elkapom, még mielőtt bebújhatna a levelek alá. Ártalmatlan vízisikló, két sárga folt van a nyakán.

Nyelvével riadtan szaglászik körbe, de nem kell sokáig félnie, mert miután páran megsimogatják, már mehet is útjára. Most szerencséje volt. Sajnos, a teljesen ártalmatlan vízisiklókat nagyon sokan agyonütik, megölik félelmükben, vagy egyszerűen azért, mert úgy tanulták, hogy a kígyó veszélyes. A nálunk is élő viperák mérge valóban veszélyes, a siklóknak azonban nincs méregfoguk.

Jó lenne, ha egyiket sem bántaná senki, hiszen mindkettőnek megvan a maga haszna, szerepe a természetben.

Vipera

Vízisikló

Szijasytok!

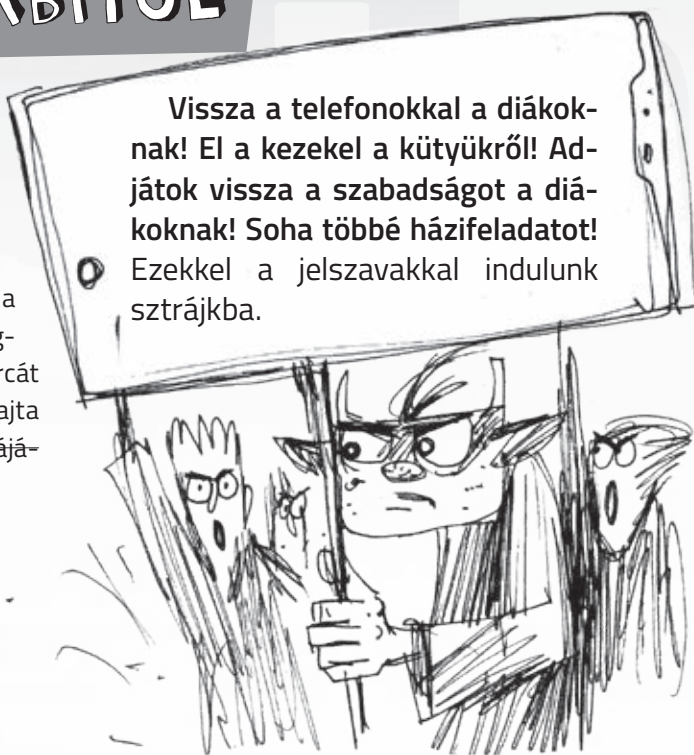
Ebből sztrájk lesz, én mondom! Mi az, hogy elveszik a telefont? Felteszik a falra, mind egy szentképet, s nem foghatjuk meg. Hol van a diák szabacskága? Megnézném a arcát annak, aki esztet kiokoskodta. Ha van egyáltalán arca s rajta bőr. Nem is arc az ilyen, hanem pofa. Sirüljön le a bőr a pofájáról! Esztet most miért kellett kihúzni? Fáj a zigasság???

Apuci is felháborodott, s már volt is a igazgatóságon. – Mit gondolnak, azért vettünk 4 ezer lejért okos telefont, hogy elvegyék? – tette fel a kérdést büszkén és bátran. Apuci már csak ilyen. Hallgat, ha csend van, de kitátja a száját, ha repül a sültgalamb. Pontosabban akkor tátja ki, ha más is kiabál. Mert apuci utálja, ha ordítanak neki. Úgy visszaordít, hogy abba köszönet nincs. Esztet a tulajdonságát tőlem örökölte, és nagyon büszke is vagyok ezért apucira és magamra is. Szerencsére anyuci is hasonló szájú, így nekem duplán jutott a bátor mexóalásból. Én nem tojom össze magam semmitől, mint egy kamasz csirke, ha kukkorékol a kakas, ezért most is sztrájkot szervezek. Én sose kezdek ordítást, de ha valaki emeli a hangját, akkor annak anyyi.

Vissza a telefonokkal a diákoknak! El a kezekel a kutyükről! Adjátok vissza a szabadságot a diákoknak! Soha többé házfeladatot! Ezekkel a jelszavakkal indulunk sztrájkba.

Sa helovin. Arra is készülődünk, de nagy az ellenállás.

Hogy itt nálunk nincsenek ilyen helovinek, hanem halottak napja van, és nem ilyen szellemek. A tököt megenni kell, fijam, nem lámpát faragni belőle – mondja tata. Mi örvendtünk, ha volt tök, s megehattük annak idején a magját – egészíti ki mama. Régen minden más volt – kontrázik apuci. Akkor a tök az tök volt, s a lámpa az petróleum – igazít helyre mindenkit anyuci.

Olyan a családom, mint egy nagy történelmi album. Mindenki a multban él, senki a jelenben. Én hiába mondom, hogy nézzünk előre, s haladjunk, sajnos mindenki a féket taposa a gáz helyett. Valami tanácsot ha irnátok, az jó volna, elfogadnám.

Éjjen a csengő, éjjen a hosszú szünet!

Szókereső: 95 éve született Kertész Imre

(Budapest, 1929. november 9. – Budapest, 2016. március 31.)
Nobel-díjas és Kossuth-díjas író, műfordító, a Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja.

Húzd ki a kiemelt szavakat a betűhalmazból a lehetséges nyolc irányban (fel, le, jobbra, balra és átlósan), majd olvasd össze sorban (a vízszintes sorokat követve) a megmaradt 10 betűt. Megfejtésül a regény főhősének nevét kapod.

„Ma nem mentem iskolába. Azaz **mentem**, de csak, hogy hazakérezkedjem az osztályfőnökömtől. Apám levelét is átadtam neki, amelyikben „családi **okokra**” hivatkozva kérelmezi a **felmentésem**. **Kérdezte**, mi volna az a családi ok. Mondtam neki, hogy apámat behívták munkaszolgálatra; akkor aztán nem is akadékoskodott tovább.

Nem haza, hanem az üzletünk felé **iparkodtam**. Apám úgy mondta, ott várnak. Még azt is hozzátette, **igyekezzem**, mert

szükség lehet rám. **Tulajdonképp** ezért is kért el az iskolából. Vagy azért, hogy „maga mellett lásson ezen az utolsó napon, mielőtt elszakad hazulról”: mert ezt is **mondta**, bár igaz, máskor. Anyámnak mondta, úgy **emlékszem**, amikor **reggel** felhívta telefonon. **Tudniillik** csütörtök van, s ilyenkor meg vasárnap, szigorúan véve, anyámnak jár a **délutánom**. De apám a tudtára adta: – Gyurkát ma nem áll **módomban átengedni** hozzád –, és akkor ezzel indokolta. Bár meglehet, mégse. Kissé álmos **voltam** ma **reggel** az éjszakai **légiriadó következtében**, s talán nem jól **emlékszem**. Abban viszont biztos vagyok, hogy mondta. Ha nem anyámnak, **akkor** másnak...”

Kertész Imre Nobel-díjas regénye, a Sorstalanság kezdő sorai.

M	K	K	T	U	D	N	I	I	L	L	I	K
E	D	É	L	U	T	Á	N	O	M	G	Ö	T
T	E	R	E	G	G	E	L	E	Y	V	L	U
N	M	D	G	Ö	V	E	Z	E	E	I	É	L
E	L	E	G	S	G	S	K	T	P	V	G	A
M	É	Z	E	Y	K	E	K	A	R	O	I	J
Ó	K	T	R	É	Z	E	R	O	U	L	R	D
D	S	E	L	Z	Z	K	K	R	I	T	I	O
O	Z	M	E	T	O	K	O	K	R	A	A	N
M	E	M	É	D	A	T	D	N	O	M	D	K
B	M	B	T	S	Z	Ü	K	S	É	G	Ó	É
A	E	A	Á	T	E	N	G	E	D	N	I	P
N	M	E	S	É	T	N	E	M	L	E	F	P

Az októberi rejtvények megfejtése:

SZÓKERESŐ 90 éve született Hervay Gizella

Az 1978-ban megjelent verseskötete címét kapod, amelyben az 1976-ban elhunyt Szilágyi Domokosnak és Szilágyi Attilának állított emléket:
Kettészelt madár.

SKANDI Hervay Gizella verssorai a hálóban

Életfa
**éig ér az életfa
kilenc szarvas alatta
ágán tizenkét madár
földön jár és égen jár**

Kertész Imre regényei a hálóban

1.		Télen használt úttisztító gép	Öreg kéz jelzője	Kettőzve magyarországi város	Személyes névmás		2.	Fa, villa, csillag jelzője lehet	Házastárs testvére	
Dél						Vizinövény				
Fogyasztható						Mario Vargas ...				
Mózes öt könyve					Márkajel	Ettől kezdve!				
Szánteszköz				Lábbal továbbít		Üres zár!				
Enni, inni kap							Oxigén	Papagáj-fajta		
A múlt idő jele		Rendelő!		Idegen csillag			Páratlan ütem!	3.	Fluor	
		Attól az időtől		Hazai életmentő szolgálat rov.				Néma terep!	Reparáló	
A szavak mestere			Németországi folyó				Tempó			
			Fejetlen kuka!				Üres perc!			
Szavazat					Show-műsor Dubajban					
					De igen, németül					
Trícium	4.						Paris Saint-Germain			
	Labdarúgó (Fernando)						Építész volt (Károly)			
Fél tíz!		Seat-modell					Kálium	Kettős betű		
		Kubai regényíró (Leonardo)					Szavak olaszul	Rímelő!		
Táncot jár			Néma dics!				Kutya van a végén!			
			Bátor				... lenni jó!			
Londoni villamos				Kövér süti!				Menni kezd!		
				Ruhák réme				Népies kiscsibe		
Elismerésre méltó tett				Szétdobál (népiesen)				A porszívó eltávolítja		
				Előtag: új				Idegen nyomásegység		
Idegsejt						Olasz sarkkutató (Umberto)				
						Néma kém!				
Elsőre páratlan!			Laposra lever							
			Nitrogén							
Tesla	5.									

Cimbi képtára

VETRÓ-BODONI BARNABÁS

A Szín-tér rovatból ezúttal megismert **Henrique Oliveira** brazil művész 2013-as installációjában mintha a párizsi Palais de Tokyo múzeum gerendáiból faágak fonata nőne ki szervesen. Persze, mindezt zseniálisan a mintha-hatással éri el. Egyszerűnek tűnő ötlet, könnyedén megfogalmazható, hogy mit is látunk, érthető, befogadható, ugyanakkor iszonyú nehezen kivitelezhető, hogy hiteles is legyen. A tartóelemek egyszer csak valami csoda folytán élő faágakba csapnak át, és követhetetlenül, szétválaszthatatlanul egymásba fonódnak... Tudjuk, hogy ilyen nincs, nem létezik, mégis elhisszük. Én magam is hiszek a teremtő erőben, abban, hogy ilyen művészekre és művekre szükség van, mert megtanítanak látni, érezni és gondolkodni...

Megnéztem egy felgyorsított videót arról, hogyan is készül egy ilyen munka. Először is: egy adott helyszínre van elképzelve, máshol nem működne vagy teljesen másképp nézne ki. A művész tervet készít, beszerzi az eszközöket, anyagot, majd a csapata kivitelez. A faágak szerkezetét furnércsíkokból illesztik össze, amely, mint egy csontváz, megtartja a kéregszerű külsőt. Aztán a befedés, a mű bőre következik, ez is csíkokból áll. A művész kidobott, használt préselt lemezek külső rétegét hántja le, ha kell, színezi, majd ezeket illesztik a vázra. Igazi időigényes munka, emelő kisgépek jönnek, sok ember nyüzsög, fűr-farag, illeszt, fest. És egyszer csak kész a munka, megszületik a csoda, működik a varázslat!

RENDELD MEG
MOST A
CIMBORÁT!

Előfizetési díj: **30 lej**
(a 2024–25-ös tanévre)

A Cimborá ára nem előfizetőknek:
4 lej / lapszám.

- keresd az iskolai terjesztőnél
- érdeklődj a 0752 062 885-ös telefonszámon
- írd a cimboramail@gmail.com címre

www.cimbora.net

